

'hak-al'

3
OKTOBER
2000
26e JAARGANG

natuur-en vogelwacht
CULEMBORG

Contactadres:

Natuur- en Vogelwacht Culemborg,
Middelcoopstraat 1A, 4102 CE Culemborg

Bestuurssamenstelling:

Kars Veling, Akkerwinde 9,
4102 JJ Culemborg; tel.: 0345 531689.
Paul van Veen, Duizendblad 30,
4102 KP Culemborg; tel.: 0345 521953.
Frans Waroux, Moerbeiboom 45,
4101 WC Culemborg; tel.: 0345 515393.
Breun Jansen, Eikeboom 31,
4101 VA Culemborg; tel.: 0345 514885.
Leo v.d. Kooij, Vliegerweg 3,
4101 JK Culemborg; tel.: 0345 515450.
Gerrie Monfils-Evers, 31-de Limiet 5,
4131 NR Vianen; tel.: 0347 377638.
Yme Jan Bosma, Wilgeboom 51,
4101 WK Culemborg; tel.: 0345 513008.

Clubhuis:

"De Ketelvink", voormalig "Ketelhuis" op Terweijde,
Middelcoopstraat 1A Culemborg.

Bibliotheek:

Gerrie Monfils (tel.: 0347 377638)
Boeken / verslagen in "De Ketelvink".
Geopend: vrijdag van 19.00 uur tot 19.30 uur,
uitgezonderd de maanden juli en augustus.

Lidmaatschap:

Nieuwe leden opgeven bij de penningmeester, evenals
adreswijzigingen.

Penningmeester:

Frans Waroux, Moerbeiboom 45,
4101 WC Culemborg, tel.: 0345 515393.
Gironr.: 83.31.858 t.n.v. Natuur- en Vogelwacht
Culemborg.

Contributie:

Betaling per toegezonden acceptgirokaart.
Jeugdlidmaatschap *f* 15,00 per jaar; volwassene,
gezins-, postlidmaatschap *f* 30,00 per jaar.

Redactieteam en -adressen:

Breun Jansen, Eikeboom 31,
4101 VA Culemborg; tel.: 0345 514885.
Email: breun.jansen@hetnet.nl
Harry v.d. Warenburg, Grondzeilerweg 9,
4105 HJ Culemborg, tel.: 0345 514358.
Ellen Geleedst, Duizendblad 30
4102 KP Culemborg; tel.: 0345 521953.

Bezorgers Hak-al en convo's:

coördinatie bezorging: Loes Plaisier,
Kamperfoelie 33, 4102 JX Culemborg;
wijk 101 M. Buizer, Hoefblad 38,
4102 JR Culemborg;
wijk 102 Joost Rink, Verdijkstraat 14
4102 CL Culemborg;
wijk 103 A Karin van Elst, Boterbloem 10,
4102 KS Culemborg;
wijk 103 B W.H. van Ree, Honingklaver 10,
4102 JT Culemborg;
wijk 104 P. van Es, Kastanjeboom 6,
4101 VT Culemborg;
wijk 105 L. v.d. Kooij, Vliegerweg 3,
4101 JK Culemborg;
wijk 106 A T. en R. Staalman, Zandstraat 19,
4101 EC Culemborg;
wijk 106 B L. van Jaarsveld, De Loentjes 20,
4101 AH Culemborg;
wijk 107, 108, Fam. v.d. Warenburg, Triosingel 27,
109 4101 XC Culemborg;
wijk 110 Fam. v.d. Veen, J. v. Riebeeckstr. 52,
4105 BC Culemborg;
wijk 110 A J. en B. Vermeulen, Heinsiusstr. 44,
4105 DG Culemborg;
wijk 112, 113 W. Rubers, Joh. Frisoplaats 6A,
4196 AC Tricht;
wijk 114 P. v.d. Feen, Slotstraat 2,
4112 JX Beusichem;

Plantenwerkgroep:

Wim Rubers, Joh. Frisoplaats 6A,
4196 AC Tricht; tel.: 0345 573354.

Knotwilgenwerkgroep:

Wim Smits, Hoogeinde 8,
4111 LL Zoelmond; tel.: 0345 501671.
Harry v/d Warenburg, Grondzeilerweg 9,
4105 HJ Culemborg; tel.: 0345 514358.

Paddenwerkgroep:

Harry v/d Warenburg, Grondzeilerweg 9,
4105 HJ Culemborg; tel.: 0345 514358.

Zoogdierenwerkgroep:

JanDirk Buizer, Hoefblad 38,
4102 JR Culemborg; tel.: 0345 531715

Vogelwerkgroep:

Gerben Mensink, Chopinplein 177,
4102 CX Culemborg; tel.: 0345 530662.

Insectenwerkgroep:

tijdelijk: Gerben Mensink, Chopinplein 177,
4102 CX Culemborg; tel.: 0345 530662.

Werkgroep Natuurfotografie:

Henk Vennix, Pastoriestraat 39
5241 TH Rosmalen; tel.: 073 5212903.

Werkgroep Wintervoeding Vogels:

Ruud Post, Linnaeuslaan 61,
4102 LG Culemborg; tel.: 0345 530135.

Inleveren waarnemingen:

Jouke Altenburg, Kamperfoelie 33,
4102 JX Culemborg; email: altpla5@freeler.nl
of de speciale bak in "De Ketelvink"

Begeleiding jeugdgroepen:

Gerrit Monfils-Evers, 31-de Limiet 5,
4131 NR Vianen; tel.: 0347 377638.

Nestkasten-coördinatie:

Ruud Post, Linnaeuslaan 61,
4102 LG Culemborg; tel.: 0345 530135.

Kampen, lezingen, dia-avonden en cursussen:

Leo v.d. Kooij, Vliegerweg 3,
4101 JK Culemborg; tel.: 0345 515450.

"Het Vogeljaar":

Jaarabonnement door overschrijving van f 26,50 op de girorekening van de N.V.W.C., met vermelding van: "Het Vogeljaar".

Verbandtas en -trommel:

Voor alle activiteiten is een verbandtas en -trommel aanwezig in "De Ketelvink". Aanvullingen z.s.m. na gebruik doorgeven aan de beheerder:

Ellen Geleedst, Duizendblad 30
4102 KP Culemborg; tel.: 0345 521953.

*****

CONTACT-ADRESSEN:**Vogelbeschermingsconsulent:**

Stijn Brand, Bachlaan 13,
4102 BP Culemborg; tel.: 0345 516038.

Asielhouders:

't Klaphek, 3401 RZ IJsselstein;
Dhr. R. Weiters; tel.: 030 6063335

DIVERSE NATUURORGANISATIES:

Milieu: alarmnummer luchtverontreiniging:
tel.: 026 4452220.

Veldpolitie:

Den Hartog: tel.: 0343 551558 (Werkhoven)
Vrieling: tel.: 0343 561675 (Cothen)
Meldkamer: tel.: 030 6924824 (Zeist)

Gemeentepolitie Culemborg:

A.J.A. Helmond, Boerenstraat 11,
Culemborg; tel.: 0345 477777.

Vereniging Milieudefensie:

Tweede Weteringplantsoen 9, 1017 ZD A'dam.

Gelderse Milieudefensie:

Jansbuitensingel 14, 6811 AB Arnhem;
tel.: 026 3515069.

Milieuwerkgroep "Noordwest-Betuwe":

Harry v.d. Warenburg, Grondzeilerweg 9,
4105 HJ Culemborg; tel.: 0345 514358.

Werkgroep Milieu Geldermalsen:

Henk ten Berge, Twee Morgen 16, 4196 JT Tricht
tel.: 0345 573974.

Milieuwerkgroep Buren:

Goof den Hartogh, Kloosterlaan 15,
4111 LG Zoelmond; tel.: 0345 502061

Staatsbosbeheer regio Betuwe:

Beheerseenheid De Linge, Veerstraat 16,
4181 AG Waardenburg; tel.: 0418 592411.

Vogelbescherming:

Driebergseweg 16 C, Zeist, tel.: 030 6937700;
vogelinformatiecentrum: 030 6937777;
ledenservice: 030 6937744.

Stichting Het Geldersch Landschap:

Zypendaalseweg 44, 6814 CL Arnhem,
tel.: 026 4420944.

I.V.N. Vereniging voor Natuur- en Milieueducatie:

Plantage Middenlaan 2C, 1000 HC Amsterdam,
tel.: 020 6228115.

I.V.N. Vereniging voor Natuur- en Milieueducatie, afd. Tiel en omstreken:

Praam 16, 4002 GE Tiel.

Stichting Natuur en Milieu:

Donkerstraat 17, 3511 KB Utrecht,
tel.: 030 2331328.

Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten:

Noordereinde 60, 1243 JJ 's-Graveland;
tel.: 035 6559911.

Wereld Natuur Fonds Nederland:

Postbus 7, 3700 AA Zeist; tel.: 030 6937333.

Wereld Natuur Fonds Nederland, regio West-Betuwe:

secretariaatsadres:
G.J. van Kessel-Heuff, Binnenstr. 3,
4117 GR Erichem; (Pandawinkel), tel.: 0344 571637

Greenpeace Nederland:

Postbus 11026, 1001 GA Amsterdam.
Damrak 83-II, 1012 LN Amsterdam;
tel: 020 6236545 / 6231843.

VOORWOORD VAN DE REDACTIE

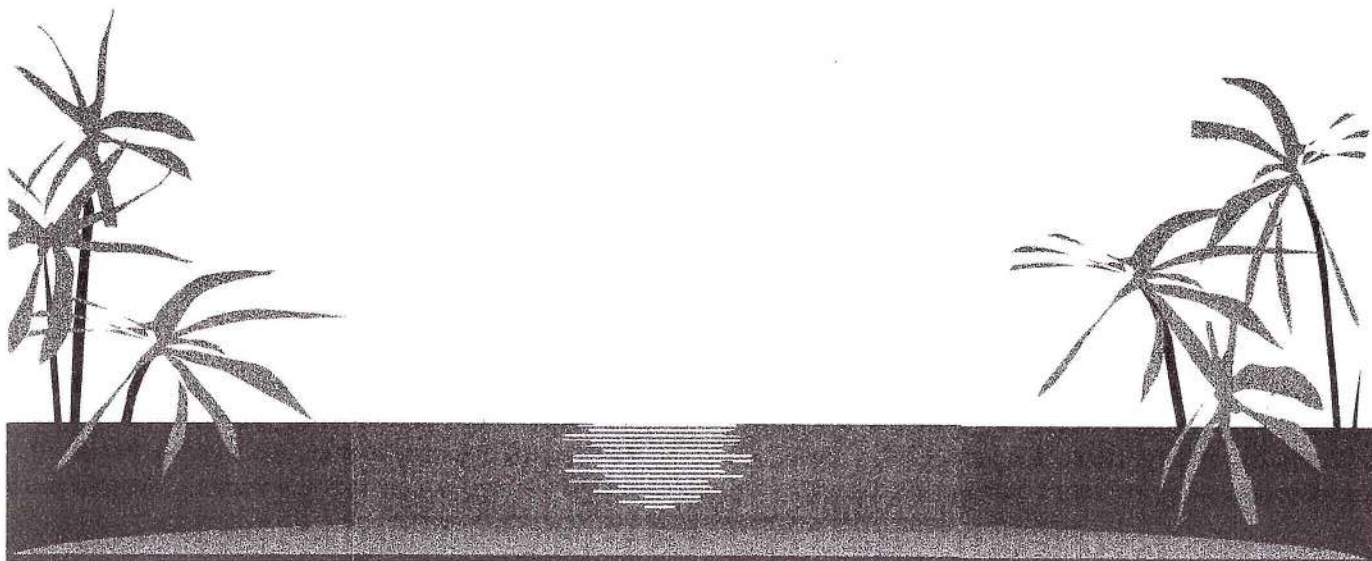
- pag. 4 - *Van de leesplank, maart/april 2000*
- pag. 5 - *Wat doe je met een vleugellamme gierzwaluw?*
- pag. 6 - *Najaarstrek in en rond Culemborg. De reis naar het zuiden.*
- pag. 12 - *Koekoek!
- De Mystery Bird*
- pag. 13 - *Collins gids*
- pag. 14 - *Van de leesplank, mei/juni 2000*
- pag. 16 - *Jongere jeugd*
- pag. 18 - *De oeverzwaluw: een natuurlijk vogeltje*
- pag. 20 - *Ingezonden brief*
- pag. 21 - *De vogelwaarnemingen van half maart tot eind juni*
- pag. 27 - *Berichtje van de penningmeester*
- pag. 28 - *NVWC in vogelvucht, mededelingen vanuit de vereniging*
- pag. 29 t/m 48 - *Diverse verslagen Hemelvaartkamp*
- pag. 49 - *Excursie- en Activiteitenprogramma*

Voor u ligt weer een zeer goed gevuld en gevarieerd nummer van ons clubblad. De hoofdmoot wordt dit keer gevormd –naast de vertrouwde onderdelen– door twee onderwerpen. Van het jubileumkamp in de Viroinvallei vindt u diverse verslagen in dit blad. En ook heeft een aantal leden van de vogelwerkgroep gezorgd voor een boeiend verhaal over vogeltrek en het tellen van vogeltrek zoals dat al jaren door leden van onze vereniging gebeurt. Dit artikel is geschreven in het kader van ons 25-jarig jubileum. Over de trektelochten die door iedereen kan worden bijgewoond en over andere (jubileum)activiteiten zullen we u middels de gebruikelijke convo's informeren.

Dan is er nog wat nieuws vers van de pers, wat we u toch niet wilden onthouden. De NVWC heeft namelijk de "*Gelderse natuurbeschermingsprijs 2000*" ontvangen! Deze prijs werd ons in de persoon van onze voorzitter, Kars Veling, overhandigd op 23 september jl. De prijs wordt jaarlijks uitgereikt door het Gelders Landschap. Deze vereniging heeft ons dit jaar de prijs toegekend vanwege 25 jaar zeer brede activiteiten op het gebied van natuurbescherming in de provincie Gelderland. De prijs bestaat uit een mooi beeldje, een oorkonde en een bedrag van 2500 gulden. Het beeldje zal uiteraard in de ketelvink te zien zijn. Het volledige juryrapport zal in de volgende Hak-al worden geplaatst.

We wensen iedereen weer veel leesplezier met dit dikke nummer. Blijf lezen en blijf schrijven: de volgende Hak-al staat al weer spoedig op de planning (kopy inleveren voor 15 november!).

De redactie.

In deze periode zijn de volgende tijdschriften bij de NVWC binnengekomen:

Argus - De Faunabescherming, jrg 25 nr 1 (maart 2000)
Boomblad - Alterra, jrg 12 nr 2
Brachytron - Nederlandse Vereniging voor Libellenstudie, jrg 3 (2) dec 1999
Gelders Landschap - Stichting Het Gelders Landschap, jrg 22 nr 1
Knipselkrant - Faunabescherming, 2000 nr 1
De Levende Natuur, jrg 101 nr 2 (maart 2000)
Natuurbehoud - Vereniging Natuurmonumenten, jrg 31 mei 2000
Natuur en Milieu - Stichting Natuur en Milieu, jrg 24 nrs 3 en 4 (maart-april 2000)
Van Nature - Vereniging Natuurmonumenten, jrg 10 nr 4 (april 2000)
Vogelnieuws - Vogelbescherming, jrg 13 nr 1 (03/2000)

Verder de regionale tijdschriften:

Blad - I.V.N. Tiel, jrg 12 nr 1 (voorjaar 2000)
De DompHoorn - Natuur- en vogelwacht De Vijfheerenlanden, jrg 34 nr 1 (maart 2000)
De Kruisbek - Vogelwacht Utrecht, jrg 43 nr 2 (april 2000)
 Vervolgens nog andere literatuur te verwerken, te weten:
Jaarboek 1999 - Vereniging voor zoogdierkunde en zoogdierbescherming
 brochure "Bouw mee met de huiszwaluw" - een uitgave van de Vogelbescherming Nederland

Een hele stapel dit keer met een hoop lezenswaardige artikelen. Het volgende overzicht is niet meer dan een greep. Het wil dan ook een stimulans zijn om de desbetreffende tijdschriften eens goed te lezen en niet in ons archief te laten verstoffen.

Een belangrijk onderwerp aangaande natuurbescherming, dat in de afgelopen tijd nogal wat stof deed opwaaien, is het aanwijzen van speciale vogelrijke gebieden als zogenoemde I.B.A.-gebieden (Important Bird Area). Onlangs heeft staatssecretaris Faber van Natuurbeheer 49 gebieden toegevoegd aan de 30 die reeds eerder aangewezen waren. Het totaal aan beschermde vogelgebieden komt daarbij op 79. In het boekje "Vogelrijke gebieden" worden er 86 genoemd. Dat betekent dat er om allerlei redenen 7 gebieden niet aangewezen zijn.

Drie van deze gebieden zijn gelegen in Noord Brabant. Lees meer over dit onderwerp in de Knipselkrant. Op blz. 13 t/m 17 zijn een aantal artikelen over dit onderwerp, geknipt uit diverse kranten, afgedrukt.

Natuur moet lief zijn en niet lastig of schokkend. Dus veel mensen hebben gauw last van lawaaierige en poepende vogels, zoals roeken, en ook dooie vogels in de natuur zijn geen gezicht. Hoe moet hierop door natuurbeschermingsinstanties worden gereageerd?

Lees hierover in de Knipselkrant en in Argus. In het laatstgenoemde blad schrijft Jan Bouterse een artikel over dit onderwerp getiteld "Omgang met dieren". Als onderdeel van de Beleidsvisie van Faunabescherming verschijnen nog twee artikelen in de volgende nummers die hierop aansluiten.

Zeldzame soorten hebben altijd de aandacht getrokken van biologen, natuurbeschermers en natuurliefebbers. In Brachytron staat een artikel van T.H. de Jong (onze Theo de Jong) over de Groene glazenmaker, een bijzondere libel die strikt gebonden is aan krabbescheervegetaties. In het Utrechtse veenweidegebied tussen Woerden, Utrecht en de grens met Noord en Zuid Holland werden op 29 locaties exemplaren aangetroffen. Ook werden tijdens dit onderzoek (in 1998) 12 andere libellensoorten in dit gebied waargenomen.

Helaas gaat het aantal krabbescheervegetaties achteruit. Er wordt thans gewerkt aan een soortbeschermingsplan voor de Krabbescheer en de Groene glazenmaker.

Ook De Kruisbek besteedt aandacht aan bijzondere soorten. In 1998 werden in de provincie Utrecht de zeldzame broed- en kolonievogels geïnventariseerd. Frank Ellenbroek doet hiervan verslag. Het gaat om 11

kolonievogels en 39 zeldzame broedvogels. Drie van de onderzochte vogelsoorten kwamen niet tot broeden in 1998 of wisten hun broedsel voor de onderzoekers geheim te houden. Nieuwkomers waren Koereiger, Grote gele kwikstaart, Struikrietzanger en Withalsvliegenvanger, terwijl de Grauwe gors een bescheiden terugkomst beleefde.

Wat kunnen we voor ontwikkelingen in onze uiterwaarden tegemoet zien als eind dit jaar de machines zijn vertrokken? Om hiervan een idee te krijgen is het goed het artikel van Fokko Erhart in De levende Natuur te lezen. Het gaat over de broedvogels van Meinerswijk, een uiterwaardengebied bij Arnhem. De ontwikkeling van dit gebied ligt 7 jaar voor op onze uiterwaarden. Er werd vastgesteld dat het gemiddeld aantal soorten steeg van 62 naar 71 en dat het aantal territoria met 60% groeide. Voor de echte weidevogels werd het gebied te ruig, ondanks de begrazing. Zij namen af en de Grutto verdween helemaal. Overigens gaat het met de Grutto in ons land

helemaal niet zo best. Volgens Wibe Altenburg en Eddy Wymenga moeten we in Nederland uitgaan van een halvering van het aantal broedparen sinds 1986. Lees hierover het artikel "Help, de Grutto verdwijnt!" in De levende Natuur.

Geeft het nieuwe beleid om veehouders met hun bedrijf te doen stoppen nieuwe impulsen voor het realiseren van de E.H.S. (Ecologische HoofdStructuur)?

Hierover kunt u lezen in het blad Van Nature. De conclusie is dat het zonder een goede regeling van extra voorwaarden niet veel positiefs voor de natuur valt te verwachten.

Dit waren zo hier en daar wat indrukken uit de veelheid van artikelen in de diverse tijdschriften. Veel is er nog onbesproken gebleven. Mocht uw nieuwsgierigheid zijn opgewekt, doe dan een greep in onze tijdschriftenbak waar alle besproken literatuur enige maanden ter inzage blijft liggen.

Wat doe je met een vleugellamme gierzwaluw ??

Op Zaterdagmiddag 15 Juli vonden we in de tuin een volwassen gierzwaluw, het beestje maakte wel vliegbewegingen maar was niet in staat van de grond te komen.

Ook pogingen om hem een vliegende start te geven bleken niet te helpen.

Op zoek naar goede raad hebben we een aantal leden van de NVWC gebeld, maar goede raad bleek duur te zijn, alleen Leo verwees ons naar de vogelopvang in IJsselstein.

De rest van het weekend zijn we bezig geweest, iemand te pakken te krijgen zonder resultaat.

Intussen zat het beestje zonder voedsel in onze schuur, voldoende insecten vangen is een onmogelijke opgave en buiten lopen de grijpgrage katten uit de buurt.

Maandag kregen we contact met de vogelopvang, die ons de raad gaf de dierenambulance in Vianen te bellen.

Via de politie bij de dierenambulance terechtgekomen, die ons ook weer doorverwees naar een ander 06-nummer. Dit nummer bleek na herhaalde pogingen niet aangesloten te zijn.

Volgende poging was de Vogelbescherming in Zeist, die gaven ons de raad om de vogel bij de kinderboerderij te brengen, daar deze dienst doet als opvang in Culemborg.

De kinderboerderij gaf ons de raad het beestje maar gewoon buiten te zetten, zodat het een prooi voor de kat kon worden.

Dat zouden zij nl. ook doen als we hem daar zouden brengen.

Het enige wat ons hierna overblijft, is het rustig laten doodgaan van het nu toch al verzwakte vogeltje.

Tijdens het schrijven van dit relaas heeft de vogel toch kans gezien uit het open schuurraam te verdwijnen.

Hopelijk vliegend, maar daar twijfelen we sterk aan.

Jaap en Ank Schots

Najaarstrek in en rond Culemborg

De reis naar het zuiden

door Stijn Brand, Gerben Mensink en Louis van Oort

In dit NVWC-jubileumjaar staat iedere maand in het teken van een bepaald thema. De verschillende werkgroepen hebben ieder één of twee maanden geadopteerd. De vogelwerkgroep heeft bijvoorbeeld de maanden april en oktober voor haar rekening genomen. Het thema van april was 'fenologie', waarbij we in een groot Hak-al-artikel de terugkeer van een aantal vogelsoorten uit hun overwinteringsgebied behandelden. Voor oktober staat de tegenovergestelde beweging op het programma, oftewel de 'najaarstrek'. Jaarlijks passeren en verlaten miljoenen trekvogels Nederland. Het grootste deel daarvan ontgaat ons volledig: ze vliegen 's nachts, ze vliegen te hoog, ze vliegen niet allemaal over de plaats waar we toevallig zijn of we merken ze gewoon niet op.

Over de najaarstrek zijn boekenkasten vol geschreven. Enerzijds omdat het lang (en nog steeds) omgeven is geweest met allerlei raadsels, aan de andere kant omdat iedereen het ieder jaar persoonlijk kan waarnemen. Het is dan ook onmogelijk om in één artikel dit fenomeen uitputtend te behandelen. We willen echter wel een beeld schetsen van vogeltrek in het algemeen en wat daarvan te merken is rond Culemborg in het bijzonder. Daarnaast geven we een impressie van de trektellingen die ieder najaar in Culemborg worden uitgevoerd. Wellicht biedt het inspiratie om de openbare trektelling te bezoeken die zaterdag 14 oktober plaatsvindt op de Culemborgse trektelpost in de Redichemse Waard.

Fitissen van acht gram vliegen jaarlijks van Siberië naar Zuidelijk Afrika. Noordse Sterns pendelen ieder jaar heen en weer tussen de noord- en de zuidpool. De jaarlijkse vogeltrek van en naar de overwinteringsgebieden is hiermee zonder twijfel een van de wonderbaarlijkste natuurverschijnselen. De trek vindt voornamelijk plaats tussen Eurazië en Afrika en tussen Noord- en Zuid-Amerika. De laatste schattingen geven aan dat zo'n 10 miljard vogels jaarlijks van deze vliegroutes gebruik maken. De Nederlandse en dus ook de Culemborgse zomergasten vormen hierbij geen uitzondering. Zo vliegen onze Braamsluipers ieder jaar over het Midden Oosten naar de voedselrijke tropen onder de Sahara.

Het verzamelen van gegevens over vogeltrek is een moeizame aangelegenheid en een zaak van lange adem. Bij de trekgegevens over de Gierzwaluw in Thiemes vogeltrekatlas (B.J. en G. Speek, Zutphen, 1984) wordt de volgende anecdoten vermeld.

'Bij de melding van de vogel uit Zaïre ontving het Vogeltrekstation geen ring. Bovendien kwam het ringnummer iets verminkt over. Men kon kiezen tussen een Visdief (een witte vogel) en een Gierzwaluw (een zwarte vogel). Na drie maal heen en weer schrijven schreef het Zaireese jongetje, dat de vogel had gevonden: "De vogel was zwart en hij smaakte lekker". Zo stapelen de bewijzen voor de trek zich moeizaam op.'

De lange tocht van en naar de broedgebieden is niet zonder risico. Zeeën en woestijnen moeten worden overgestoken en roofdieren moeten worden ontweken,

om van de jagers in Zuid-Europa nog maar niet te spreken. De reden waarom ze dan toch ieder jaar weer die afstanden afleggen, is dat de voordelen opwegen tegen de gevaren. De winters in het noorden zijn vaak te koud voor de vogels om te overleven. Voedsel is niet langer ruim voorhanden en het aantal daguren om het te zoeken neemt snel af. In de zomer is de situatie precies omgekeerd. Tijdens het opgroeien van de jongen piekt tegelijkertijd de beschikbare hoeveelheid voedsel. Een bezoekje aan Finland in de zomer zonder muggenolie zal iedereen daarvan overtuigen. Vogels beginnen niet zonder een goede voorbereiding aan een dergelijke onderneming. Na het broedseizoen hebben de meeste vogels een ruiperiode. De versleten veren worden vervangen door nieuwe, zodat de reis naar het zuiden beter kan worden afgelegd. Bovendien nemen ze flink wat proviand mee voor onderweg. Sommige soorten fourageren tijdens de trek en hoeven dus minder mee te nemen, maar andere vliegen de afstand in één keer en moeten dus alle brandstof van tevoren als vet hebben opgeslagen. In Engeland zijn Rietzangers gevonden die hun normale gewicht van 9 gram hadden opgevoerd naar 22 gram. Meer dan een verdubbeling van het lichaamsgewicht! De lange-afstandstrekken hebben bovendien een ingebouwd voordeeltje. Hoe verder ze vliegen, hoe langer de vleugels zijn. Aerodynamisch gezien is dit namelijk gunstig. De Fitis en de Tjiftjaf zijn hiervan een mooi voorbeeld. Onze Fitissen hebben langere vleugels dan de Tjiftjaffen en trekken dan ook over aanmerkelijk grotere afstanden.

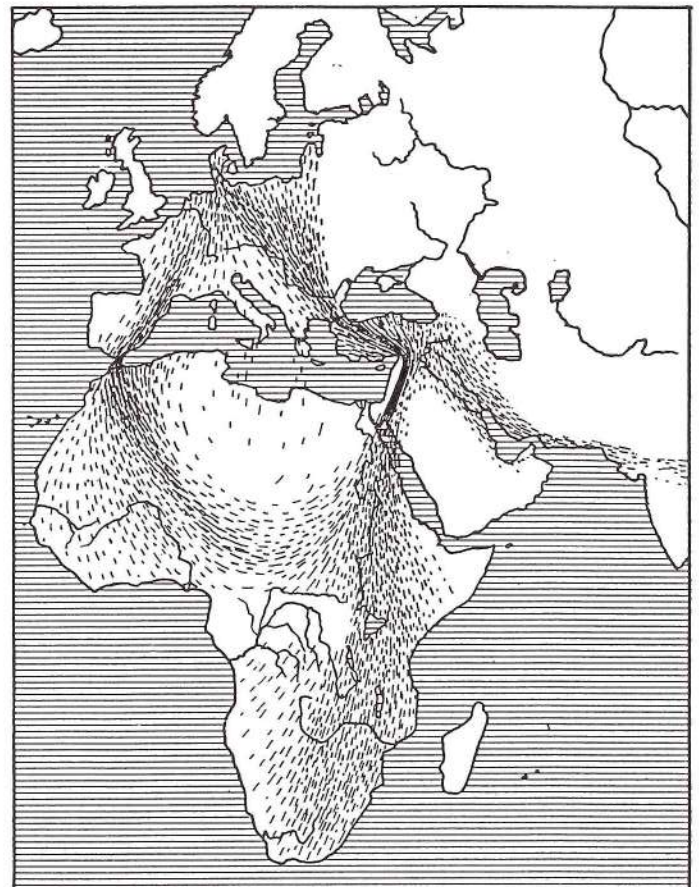

Fitis en Tjiftjaf

Fitis en Tjiftjaf zijn in het veld op het oog moeilijk van elkaar te onderscheiden. Ze lijken erg op elkaar en ze leven ook nog eens in dezelfde habitat en daar waar hun leefgebieden overlappen, zitten ze vaak in elkaars territorium. Toch hebben ze geheel verschillende vleugels en dat heeft met hun trekgewoonten te maken. Fitissen hebben langere, slankere vleugels dan Tjiftjaffen, waardoor ze in staat zijn verder naar het zuiden door te trekken dan Tjiftjaffen.

De vlucht zelf leggen ze met wonderbaarlijke precisie af. Overdag gebruiken ze de zon om zich op te oriënteren en 's nachts de sterren. Ook het magnetisch veld van de aarde helpt ze hierbij. Deze vaardigheid hebben ze geërfd van hun voorouders, het is dus aangeboren en niet geleerd. Een experiment in Duitsland met een Tuinfluiter toonde dit overtuigend aan. De vliegroute van deze soort loopt eerst naar het zuid-westen, richting Spanje. Daar draait de route bij naar zuid om vervolgens in een zuid-oostelijke richting af te buigen, richting centraal Afrika. In een kooi vloog een gevangen Tuinfluiter eerst tegen de zuid-westelijke hoek van de kooi, een week later tegen de zuidelijke kant en weer later tegen de zuid-oostelijke hoek.

Veel zangvogels leggen de route 's nachts af en steken hierbij zonder moeite grote watermassa's over. De grotere vogels hebben die mogelijkheid niet. Ooievaars, Pelikanen en roofvogels zouden veel te veel energie moeten verbruiken om op eigen kracht naar het zuiden te vliegen. Zij gebruiken normaal gesproken de warme opstijgende lucht die overdag ontstaat boven landmassa's. Boven water ontstaan deze zogenaamde thermiekbellen niet en de routes van deze soorten lopen dan ook over land. Zo vliegt een groot gedeelte van de West-Europese Ooievaars via Spanje naar westelijk Afrika. Het Oost-Europese deel, zo'n 600.000 stuks, vliegt via het Midden-Oosten naar Afrika. Ook roofvogels volgen deze route. De bergen rondom Eilat in Israël zijn hierbij één van de spectaculairste waarnemingspunten. Jaarlijks trekken hier zo'n 1,2 miljoen roofvogels over.

Afbeelding 1. De trekbanen van de meeste Europese vogels lopen over Gibraltar en het Midden-Oosten

De trek tussen Noord- en Zuid-Amerika verloopt zelfs geconcentreerd over één gebied. In het najaar worden in Mexico ruim 4 miljoen roofvogels waargenomen, met als record op één dag 900.000 roofvogels! Dit is een typisch voorbeeld van gestuwde trek. Ook in

Nederland vindt dit fenomeen plaats, voornamelijk langs de kust. Bij Culemborg ontbreekt die concentratie meestal. Hier zijn geen grote woestijnen of zeeën om de trekbanen af te buigen. Desondanks zijn de belangrijkste aspecten van de trek ook hier waar te nemen.

Vogeltrek waarnemen rond Culemborg

Ieder najaar vinden op de Culemborgse trektelpost in de Redichemse waard trektellingen plaats. Dit is een nogal 'technische' aangelegenheid. Soort, aantal en vliegrichting worden nauwkeurig genoteerd. Ook zonder deze aanpak is rond Culemborg voor iedereen de vogeltrek zichtbaar. Zelfs op een terrasje in de binnenstad kun je met vogeltrek geconfronteerd worden.

Iedereen kent natuurlijk wel de ooievaars die alweer een paar jaar achtereenvolgens op het oude stadhuis broeden. De hele zomer lang zijn de vogels op hun nest te vinden. Eerst baltsend, dan broedend en vervolgens af- en aanvliegend om de jongen te voeren. Daarna, zo in de loop van augustus, is het nest meestal verlaten. De ooievaars foerageren in de omgeving van de stad. Af en toe zitten ze nog eens op het nest, maar dat wordt steeds minder. Totdat ze in het najaar niet meer terugkeren. Ze zijn dan vertrokken naar het verre zuiden en brengen de winter ergens in zuidelijk Afrika door. Het geklepper op het stadhuis is verstomd en er wordt niet meer majestueus gezweefd boven de stad.

Waar gaan ze heen?

<i>Aalscholver</i>	<i>Frankrijk, Spanje, Corsica, Tunesië</i>
<i>Ooievaar</i>	<i>Zuidelijk Afrika</i>
<i>Lepelaar</i>	<i>West-Afrikaanse kust</i>
<i>Grutto</i>	<i>Senegal (1^e jaars), Marokko (oudere vogels)</i>
<i>Koekoek</i>	<i>Afrika ten zuiden van de Sahara</i>
<i>Gierzwaluw</i>	<i>idem</i>
<i>Boerenwaluw</i>	<i>idem</i>
<i>Zanglijster</i>	<i>Frankrijk, Spanje</i>
<i>Grote lijster</i>	<i>Frankrijk</i>
<i>Spotvogel</i>	<i>via Italië naar Afrika</i>
<i>Tijftjaf</i>	<i>Spanje, Portugal, Marokko</i>
<i>Kuifmees</i>	<i>standvogel</i>
<i>Wielewaal</i>	<i>via Italië naar Afrika</i>
<i>Spreeuw</i>	<i>NW Frankrijk, Zuid-Engeland</i>

Wordt het vertrek bij de Ooievaars nog geleidelijk aangekondigd, heel anders gaat het bij de Gierzwaluwen. Vanaf het moment dat ze arriveren - in de eerste week van mei - totdat de aan het eind van de zomer weer vertrekken, zijn deze lawaaimakers prominent aanwezig. Met name in de binnenstad, maar ook hier en daar in de nieuwere wijken. Elke dag zijn ze in groten getale te zien. Jagend boven de stad en de uiterwaarden; in kleine groepjes met een enorme

snelheid achter elkaar aan vliegend, waarbij ze het bekende gierende geluid laten horen. Het is een levendige bedoening, die vanaf een terras op de Markt goed gevolgd kan worden. Totdat plotseling op een dag in augustus opvalt dat er iets ontbreekt, iets vertrouwd weg is. En inderdaad, de Gierzwaluwen zijn verdwenen. Van de ene op de andere dag zijn ze weg. Allemaal. Op de een of andere manier hebben ze tegelijk besloten dat het tijd wordt om te vertrekken. Heel af en toe passeert eind augustus en begin september nog een enkeling of een klein groepje de stad en de trektelpost. In totaal zijn ze hier ongeveer honderd dagen geweest. Een oude naam voor de Gierzwaluw is dan ook heel toepasselijk Honderddagenvogel.

Natuurlijk vertrekken er niet alleen vogels uit ónze streken naar het zuiden. Er komen ook vogels uit hun noordelijke broedgebieden in ons land overwinteren. Misschien zijn van al deze overwinteraars de ganzen wel de bekendste. Iedereen kent wel de imposante V-formatie van ganzen op trek; de 'V van Vorst' zoals sommigen het noemen. Rond Culemborg zijn de meeste ganzen 's winters aan te treffen in de uiterwaarden. Het gaat dan voornamelijk om Kolganzen, waarvan soms groepen van meer dan 1000 vogels worden gezien. Vooral de Buitenwaard en, wat verder weg, de uiterwaard bij de stuwen van Hagestein zijn bekende plekken waar Kolganzen 's winters verblijven. Naast Kolganzen worden, in veel kleinere aantallen, ook Grauwe ganzen, Brandganzen en soms Toendrarietganzen in onze omgeving aangetroffen. Het zijn overigens niet altijd verre gasten die zich hier ophouden. Bij met name de Grauwe ganzen kan het ook gaan om Nederlandse broedvogels die in de winter het open water van de rivieren opzoeken. Zo werd afgelopen winter een Grauwe gans gezien die geboren en geringd was in de De Deelen in Friesland. De eerste twee winters nadat hij geringd was, vertrok hij naar Spanje, maar de twee winters daarna bleef hij in Nederland.

Waar komen ze vandaan?

<i>Brandgans</i>	<i>Nova Zembla</i>
<i>Rotgans</i>	<i>Taimyr schiereiland (N-Siberië)</i>
<i>Kolgans</i>	<i>N-grens Europees Rusland en Siberië</i>
<i>Kramsvogel</i>	<i>Scandinavië</i>
<i>Koperwiek</i>	<i>Scandinavië</i>
<i>Smient</i>	<i>NO-Europa, N-Rusland en N-Siberië</i>
<i>Buizerd</i>	<i>Zweden, Finland</i>
<i>Kanoet</i>	<i>NO-Canada, Groenland, Taimyr schiereiland (N-Siberië)</i>
<i>Rosse grutto</i>	<i>N-Siberië</i>
<i>Boomkruiper</i>	<i>standvogel</i>
<i>Vink</i>	<i>Scandinavië</i>
<i>Keep</i>	<i>Scandinavië</i>
<i>Sneeuwgorst</i>	<i>Noorwegen, IJsland, Groenland</i>

Tot slot nog een ander voorbeeld van zichtbaarheid van vogeltrek rond Culemborg. Iedereen die in het najaar en de winter wel eens over de dijk fietst of in de uiterwaarden rondstruint, kent het fenomeen dat in die tijd vele honderden vogels afkomen op de bessen van de meidoorns. Vooral in de Redichemse waard is dit goed te zien. Het betreft hier vooral lijsterachtigen die vanuit Noord- en Noord-Oost Europa naar hier komen. Zanglijsters, Kramsvogels en Koperwieken doen zich te goed aan een overvloedig maal. Vanaf ongeveer half september tot eind november zijn deze vogels erg veel in de meidoorns (en andere bessen dragende struiken) te vinden. Als de bessen op zijn, schakelen de vogels over op ander voedsel, zoals regenwormen.

Er zijn nog veel meer voorbeelden te verzinnen van overal waarneembaar vogelgedrag dat te maken heeft met de vogeltrek. Kieviten die zich al vanaf eind juni verzamelen in groepen; grote aantallen Smienten langs de rivier; een mooie heldere herfstnacht, vol met geluiden van overtrekkende Zanglijsters en Koperwieken. Het moge duidelijk zijn dat je geen specialist hoeft te zijn om vogeltrek waar te kunnen nemen. Gewoon goed kijken in je eigen omgeving is al genoeg.

Tot nu toe hebben we het gehad over aspecten van de vogeltrek die gemakkelijk zichtbaar zijn. Het is echter verbazingwekkend hoeveel vogels in het najaar over Culemborg trekken zonder dat dat opvalt. Maar als je er extra goed op let, kun je met name in oktober grote groepen vinken, graspiepers, veldleeuweriken en noem maar op over zien en horen trekken. Vaak vliegen ze zo hoog dat je een verrekijker nodig hebt of zijn ze alleen te herkennen aan het geluid dat ze produceren. Deze 'verborgen' vogeltrek wordt jaarlijks geregistreerd op de Culemborgse trektelpost, gevestigd op een Lek-krib in de Redichemse waard. Van begin augustus tot eind november is hier iedere zaterdagochtend vroeg een fanatiek groepje trektellers te vinden, stuk voor stuk lid van de vogelwerkgroep. Die tellingen worden meestal met plezier uitgevoerd, maar soms is het echt afzien. Hoe het eraan toegaat op de trektelpost en wat er zoal langskomt is te lezen in de volgende impressie.

Van ali's en velders: een trektelimpresie

"Alle machtig, ik lijk wel gek." Het is zaterdag 3 augustus 19zoveel, half zes 's ochtends; het miezert, het is koud. De eerste trektelling van het jaar staat op het programma. Het enthousiasme van de trekteller van dienst kent geen grenzen. "Ik had verdorie beter in mijn nest kunnen blijven." Tweeënhalf uur later en drie langsschietende gierzwaluwen rijker verlaat hij de trektelpost in de Redichemse Waard; de stemming is in die tijd niet echt omgeslagen in juichend. Trektellen in augustus is niet de enerverendste bezigheid van de vogelwerkgroep, hoewel een zonsopgang boven de Lek toch wel iets is om je bed voor uit te komen. Deze tellingen zijn echt opwarmertjes voor het trekgeweld dat zo half september losbarst.

De eerste trektelweken van het seizoen zijn vrijwel nooit spectaculair. Meer dan eens wordt in die periode per telling nog geen handvol trekvogels genoteerd. Meestal gaat het om gierzwaluwen, die vertrekken namelijk al vroeg uit Nederland. Verder leuken oever- en boerenzwaluwen die beginweken nog wat op. En heel soms een spectaculaire zeldzaamheid, zoals het groepje van vier morinelplevieren dat dit jaar op zaterdag 12 augustus over kwam vliegen. Als het een mooie, zonnige dag wordt, kun je tegen het eind van de telling vaak ook nog vlinders aantreffen, bijvoorbeeld een atalanta die de Lek probeert over te steken of een

icarusblauwtje dat net actief wordt in de bedauwde uiterwaarden.

Eind augustus, begin september wordt het al wat beter, maar veel meer dan wat gele kwikstaarten en de eerste graspiepers komt er nog niet bij. Pas in de laatste twee weken van september barst het werkelijke trekgeweld los. Dan check je vrijdagavond het weerbericht en hoop je vurig dat het mooi, rustig en vooral droog weer wordt. Het mag wél bewolkt zijn, graag zelfs, want met een grijze lucht als achtergrond is het makkelijker overtrekkende vogels te determineren dan wanneer je naar een staalblauwe hemel staat te turen. Een straf

zuidwestenwindje is trouwens ook welkom. De trekvogels hebben dan namelijk tegenwind en dat betekent dat ze vaak lekker laag vliegen.

Treotelkoorts

Vanaf eind september is de lucht zwanger van de vogeltrekgeluiden. Als je 's avonds of 's nachts even naar buiten moet, hoor je altijd wel het 'tzzp' van een overtrekkende zanglijster of het 'srrr' van een koperwiek. Ook wanneer je je op zaterdagochtend nog in het donker naar de treketelpost begeeft, zijn de lijsterachtigen - die merendeels 's nachts trekken - meestal volop te horen. De treketelkoorts krijgt door die geluiden pas goed vat op je en vol verwachting snel je naar de Redichemse Waard.

In deze periode - die zeker tot en met de eerste week van november duurt - is iedere telling spannend. Het kan 'enorm trekken', met grote groepen graspiepers, vinken of veldleeuweriken. En als het dan toch rustig is, wordt er altijd wel iets bijzonders gezien: een slechtvalk, een roodkeelpieper of een groep van meer dan 100.000 spreuwen.

Een treketelling duurt tweeënhalve uur en begint een half uur voor zonsopgang. Dat eerste halve uur gebeurt er meestal niet veel, maar zo na een uurtje kan zomaar ineens de 'pleuris uitbreken', zeker in oktober. Omdat iedere vogel die langstrekt genoteerd wordt, moet de schrijver van dienst soms bijna het steno machtig zijn, zoveel vliegt er dan langs. Zelf komt hij op zulke momenten absoluut niet aan waarnemen toe. Hij mag blij zijn als hij alles correct weet op te schrijven. In de toptijd zijn er vaak vijf of meer tellers op de post te vinden en probeer er dan maar eens wijs uit worden wanneer iedereen zijn waarnemingen doorblèrt. Normaal gesproken wordt er dan ook per toerbeurt geschreven, waarbij na een kwartier of half uur gewisseld wordt. Scènes als de volgende zijn geen uitzondering:

Treketellers: "Vijftien vink zuidwest, oh, en nog twee erbij." 'Eén GP [graspieper] zuid, twee sijs zuidwest en ... o, let op, recht boven de wilg een grote groep. Het zijn lijsters - rietgors gehoord trouwens.' "Nee hoor, het zijn velders [veldleeuweriken]." 'Ja, maar ik zie er ook wat zanglijsters tussen.'

Schrijver: "Okee, hoeveel van elk?"

Tellers: "Tel jij de velders?" 'Ja, eeh ik kom op 15.' 'Ik tel 48 zanglijsters. Drie kneu zuid.' "Nee joh, dat zijn groenlingen." "Dan kijk jij naar een ander groepje dan ik."

Schrijver: "Eeh .. 15 velders en 48 zanglijsters zuidwest?"

Tellers: "Ja en er komt nog meer aan, hier links, laag, boven de rode krib. Oooh, een enorme groep vinken!"

'Zit ook keep tussen.' "Wat een groep zeg, niet normaal."

Schrijver: "Hoeveel, hoeveel?"
enzovoort.....

Dit was een beschrijving van slechts anderhalve minuut treketellen. Je kunt je dus voorstellen dat het behoorlijk enerverend kan zijn. In oktober komt er dan ook van alles langs, omdat de meeste trekvogels dan in hun toptrektijd zitten. De tellingen worden gedomineerd door vinken, graspiepers, zanglijsters en koperwieken, terwijl ook houtduiven, veldleeuweriken en kramsvogels behoorlijk talrijk kunnen zijn.

Vrolijke lieden

De oktobertellingen zijn dus over het algemeen het leukst, hetgeen ook te merken is aan het aantal deelnemers dat in die tijd soms de tien overschrijdt. Dat kan reuze handig zijn, omdat op die manier het 'werk' een beetje verdeeld kan worden. Als links en rechts van de treketelpost - in feite niet meer dan een Lek-krib - tegelijkertijd verschillende groepen vogels langstrekken, wordt razendsnel besloten wie wat telt. Met zo'n groot aantal tellers kun je heel wat verstouwen, bovendien is het vaak ook heel gezellig. Als de trek even stil valt, komen de gesprekken los. En dan kan het gebeuren dat een flink gezelschap vrolijke lieden in dikke jassen en omhangen met kilo's kijkers om half zeven 's ochtends luid staat te praten en te lachen in de Lek-uiteerwaarden. Soms wordt het zelfs iets té gezellig en dat gaat ten koste van de waarnemingen. Veel trekvogels worden namelijk op geluid herkend en dat wil niet echt lukken als er volop gelachen wordt naast je. Gelukkig is er altijd wel een teller met verantwoordelijkheidsgevoel die met een streng doch rechtvaardig 'SSSSSSST!' de meute weer in het gareel krijgt.

De begintijden van de tellingen worden naarmate het seizoen vordert steeds christelijker, de zon gaat immers steeds later op. De laatste twee jaar is het zelfs nóg beter geregeld, want de wintertijd is een maand naar achteren geschoven. Dat betekent dat de klok pas eind oktober een uur wordt teruggezet en dan is de zon inmiddels zo laat op dat dat niet zoveel meer uitmaakt. Hoewel in november de bulk van de trekvogels inmiddels wel voorbij is, heeft ook deze telperiode zijn bekoringen. Vinkachtigen als keep, sijs en vink vliegen nog volop en daarbij voegen zich nu steeds meer 'strepn'. Dat is tellersjargon voor een vluchten ganzen of aalscholers die er vanuit de verte uitzien als een streep in de lucht. Het is altijd weer aardig om te zien wie het eerste zo'n streep op naam weet te brengen. Zijn het ali's (aalscholers), of ganzen? En als het

ganzen zijn, hebben we dan te maken met kolganzen of grauwe ganzen?

Begin november wordt ook altijd scherp op de kokmeeuwen gelet. Rond deze tijd worden in sommige jaren namelijk dwergmeeuwen gezien die de Lek komen afzakken. Vogels die stroomafwaarts vliegen, worden overigens genoteerd als 'straf' (stroom-af). Je wordt dan ook niet vreemd aangekeken als je de kreet 'twee kleine mantels straf' slaakt. 'Strop' betekent natuurlijk dat ze de andere kant uitvliegen.

Stromen slechtvalken

De laatste weken van het seizoen kunnen net als de eerste een bezoeking zijn. De novemberochtenden zijn vaak snijdend koud en als het dan ook nog eens regent, zijn het vaak verloren uren die je op de post doorbrengt. Regen is funest. Allereerst vliegt er vrijwel niets, maar belangrijker nog: je ziet vanonder een paraplu heel weinig en je hoort door het dreunen der druppels nog minder. Als het regent, zit je op de trektelpost zo'n beetje voor paal.

Toch kunnen ook die laatste loodjes verrassingen opleveren. Wat te denken bijvoorbeeld van een ijsvors die - hoe gepast - langsvliegt tijdens een sneeuwbus. Het zijn zeldzaamheden als deze die het trektellen van een bijzonder spannende extra dimensie voorzien, het hele seizoen door. Hoe saai een telling ook is, zomaar ineens kan er een rode wouw laag over komen vliegen. In de loop der jaren zijn heel wat zeldzaamheden gezien tijdens trektelochtenden. Sommige

waarnemingen hebben mythische proporties aangenomen, omdat het verhaal erbij jaar in jaar uit verteld wordt op de post. Een van die verhalen is de ontdekking van de zeearend in 1991. Iemand zag een wel erg grote buizerd aart de overkant van de Lek op een paal zitten. Het was dan ook geen buizerd, maar een pracht van een zeearend. Het mooiste deel van het verhaal is altijd dat middenin de consternatie van de ontdekking een *die-hard*-teller gewoon bleef doortellen: "Drie vink zuid."

Er zijn nog veel meer van dit soort anekdotes te vertellen. Jaarlijks worden er nieuwe geboren; sommige hebben eeuwigheidswaarde. Of de volgende dat heeft, moet nog gezien worden, maar het is wel een aardig verhaal: Een jonge trekteller - tuk op zeldzaamheden - vroeg tijdens een septembertelling wanneer de slechtvalken weer binnen kwamen stromen. Hij werd getrakteerd op luid gelach. Allereerst zijn de slechtvalken niet zo algemeen dat ze 'binnenstromen' en ten tweede was het nog wel erg vroeg in het seizoen. Beschaamd hield hij daarna dan ook zijn mond. Maar niet voor lang, want vijf minuten later schoot een snelle roofvogel voorbij: een slechtvalk...

Trektellen kan dus best saai zijn, maar de mooie, enerverende momenten overheersen. Het is een prachtige verslaving waar je je ieder jaar onbeschaamd aan over kunt geven. Die paar uurtjes nachtrust offeren we daar graag voor op.

KOEKOEK!

In dit NVWC-jubileumjaar nam de vogelwerkgroep het thema van de maand april voor haar rekening. Dat thema was fenologie, oftewel: wanneer ontluiken de bloemen in het voorjaar, wanneer keren de vogels weer terug uit het zuiden enzovoort. In de vorige Hak-al hebben we daar al uitgebreide aandacht aan besteed, in de vorm van een artikel over de terugkeer van enkele in het zuiden overwinterende vogels.

Aan dit thema was ook een publieksactie verbonden: 'Geef de eerste koekoek door.' Onder dat motto hebben we in maart een oproep geplaatst in de lokale pers. Het publiek nam deze oproep ter harte, want al snel kwamen de eerste meldingen binnen. Bijzonder snel, mogen we wel zeggen. De eerste melding was van 22 maart en ook in de eerste week van april kwamen enkele meldingen binnen. Bij de landelijke Dutch Birding Vogellijn werd de eerste koekoek van Nederland pas op 15 april gemeld, dus was Culemborg er wel heel vroeg bij. Heeft iemand wellicht het koeren van een houtduif aangehoord voor een koekoek, hangen er ergens koekoeksklokken buiten of waren het echt supervroege koekoeken? Hoe het ook zij, uiteindelijk ontvingen we per brief, telefoon en e-mail

zo'n 25 meldingen. Veruit de meeste 'eerste koekoeken' werden gemeld in de week van 20 tot en met 27 april en dat komt aardig overheen met het beeld uit voorgaande jaren.

Dank aan iedereen die de moeite nam de eerste koekoek door te geven. Onder de inzenders werd een exemplaar verloot van 'De vogels van Europa' (van Lars Jonsson), algemeen gezien als de beste vogelgids van het moment. Winnares werd mevrouw Van Beest-Kievith, die haar eerste koekoek op 24 april hoorde in de boomgaard achter haar huis aan de Achterweg in Culemborg.

Louis van Oort

We zijn het beu om steeds een prijs te moeten weggeven.

Daarom maken we de mysterybird nu lekker zo moeilijk dat niemand hem kan raden (maar blijf het vooral proberen).

Vorige keer heeft Anouk als enige de oplossing geraden: het was een ijsvogel.

Stuur uw oplossing naar de Ketelvink.

Collins gids

De uitgeverij Collins geeft al heel lang boeken uit, waaronder vele vogelgidsen. Of je nu wat wilt in Engeland of Zuid-Afrika er is bijna altijd wel iets van Collins te vinden.

Vorig jaar kwam Collins met de Birdguide een uit het Zweeds vertaald vogelboek van o.a. Lars Svensson uit. Kort daarna Kosmos met een Duitse vertaling en ook in het Frans kwam hij al snel op de markt. Maar wie er ook over sprak in welke taal ook het boek werd al snel de Collins genoemd. En iedereen wist dan ook welk boek je bedoelde.

In Nederland startte Uitgeverij Tirion een actie om het boek te vertalen. Arnoud van den Berg, die al vele vertalingen op zijn naam heeft staan o.a. Vogels van Europa van Lars Jonsson, ging met een aantal andere medewerkers aan de slag. De ANWB, naast vele goede taken in het fiets- en autoverkeer, ook uitgever van boeken nam de eerste druk van Tirion over en versierde het boek een handzame paperback met zijn naam. Ook Vogelbescherming deed een duik in het zakje en zo mocht ook het logo van Vogelbescherming Nederland op het kaft. 11 augustus 2000 kon de eerste gids verkocht worden. Het Collins-kindje was er.

Wat een boek, veel tekeningen, een goede beschrijving naar Nederlandse bevindingen, beschreven geluiden met ezelsbruggetjes als knorrrende maag, vinger over ruit en meer van dit soort dingen.

Er zijn tot nu toe slechts enkele vergissingen gevonden, bij de Daurische kauw staat een (-) dit moet als je de beschrijving leest een (Z) zijn. Verder een keer Nederlandse zonder d en het woordje is een keer teveel. Bij de (witte) ooievaar staat volwassen ooievaars trekken in september weg en bij de Zwarte ooievaar: deze trekt een maand later. Voor dit jaar klopt het al zo niet, veel Zwarte ooievaars zijn in augustus en begin september over Nederland getrokken. Ben reuze benieuwd naar eventuele andere vergissingen.

Een boek kan nog zo goed bijgewerkt zijn, er komt een dag dat gegevens achterhaald zijn. Er is getracht de vogelkennis bij te werken tot mei 2000. Net voor het boek op de markt kwam, werd er een blik gieren opengetrokken voor de Nederlandse markt. Vanaf 5 augustus komen meldingen binnen van een monniksgier en wat voor melding.

Er zou op 5 augustus tussen 9.30 en 10.00 uur op Vlieland een Monniksgier gezien zijn op een aangespoeld kadaver van ongeveer 5 meter?! Ja wat doe je met zo'n melding, allereerst het kadaver, kan dat wel, wat is het dan, walvis, jonge vinvis, jonge dwergvinvis, maar wat botten verzamelen en opsturen naar het Nationaal Natuurhistorisch Museum.

En dan de Monniksgier? Waar, niet waar? Vele foto's, videobeelden en films wezen uit dat het wel degelijk een Monniksgier was. Het dier zwierf langs de Waddeneilanden, veroorzaakte veel onrust bij meeuwen, steltlopers, aalscholvers en lepelaars en vervolgde zijn reis langs de Noord-Hollandse kust, om via de Zuid-Hollandse kust bij de Maasvlakte neer te strijken en op 18 augustus in NW richting te verdwijnen. Maar of hij Engeland gehaald heeft?

We kennen een wereld vogellijst, een Europese, de Nederlandse en daarnaast zijn er heel veel vogellaars en vogelwerkgroepen die een plaatselijke lijst of gebiedslijst bijhouden. Voor de kleinere lijsten werd met spanning gewacht of de Monniksgier er op kon. Via gsm en e-mail werd aan elkaar doorgegeven hij komt nu naar jullie en iedereen dan weer in de startblokken om te zien of hij wel komt. In 1948 is er ook een Monniksgier gezien, die werd neergeschoten, misschien wel om de reden dat in die tijd je als kind de raad kreeg bij het zien van een grote vogel naar binnen te gaan, hij kon je wel pakken en opeten. Kinderwagens werden snel in veiligheid gebracht, opdat de vogel de baby niet zou kunnen pakken.

Over de vraag of de Monniksgier als tweede wilde waarneming op de Nederlandse lijst terecht zal komen, begint de discussie goed op gang te komen. Volgens hoogwaardigheidsbekleders binnen het Nederlandse vogelwezen (er is een commissie die waarnemingen beoordeelt en vervolgens accepteert, verwerpt of in de koelkast zet) zou het ruipatroon van de Monniksgier niet overeenstemmen met dat van een wilde vogel, maar toch eerder duiden op een vogel afkomstig uit gevangenschap. Volgens tegenstanders van deze mening ziet de vogel er ondanks het wat achterlopen van zijn verengroei goed uit en lijkt sprekend op zijn Spaanse soortgenoten.

Terwijl anderen zich over deze kwestie buigen ga ik door met vogels kijken en heb inmiddels ook de Vale gier, de Arendbuizerd en vele zwarte ooievaars op mijn eigen lijst staan.

Gerrie Monfils.

Op de laatste algemene vergadering van de NVWC d.d. 05.06.2000 lagen er de volgende tijdschriften en publicaties voor mij klaar:

Boomblad - Alterra (Tijdschrift van toegepast onderzoek in de Groene Ruimte), jrg 12 nr 3
De Levende Natuur, jrg 101 mei 2000
Nieuwsbrief - European Invertebrate Survey (EIS) Nederland, nr 30 (mei 2000)
Van Nature - Vereniging Natuurmonumenten, jrg 10 nr 5 (mei 2000)
Vlinders - de Vlinderstichting, jrg 15 nr 2 (mei 2000)
Vogels - Vogelbescherming Nederland, nr 3 (mei/juni 2000)
Zoogdier - Zoogdierbescherming en Zoogdierkunde, jrg 10 nr 4 (december 1999) en jrg 11 nr 1 (maart 2000)
't Altenatuurtje - Natuurbeschermingsvereniging Altenatuur, jrg 19 nr 3 (april 2000)

Verder nog de volgende publicaties:

Nieuwsbrief Duurzame Energie - Nuon, jrg 4 nr 1

Jaarverslag 1999 Vleermuiswerkgroep Gelderland

Boek "Fladderen in de wind. Dagvlinders en libellen aan de kust" door Rineke Gronert

In Boomblad worden o.m. de volgende onderzoeken besproken:

- a) "Gezondheid voor de koe" over de kwaliteit van het oppervlaktewater.
- b) "Grutto preferereet denken" over wegverlichting en natuur. Dit artikel lijkt van belang voor diegenen die in het kader van de overgenomen verbreding van de A2 de aanwezige natuurwaarden langs het tracé gaan bestuderen.
- c) Hazelmuis, ambassadeur van bosrand.
- d) Herintroductie van Przewalskipaard in Mongolië. Momenteel leven er in een reservaat van 50.000 ha ruim 100 van deze wilde paarden. In 1968 werd het laatste oorspronkelijke wilde gesignaleerd. Dankzij de inspanning van de Nederlandse Stichting tot behoud en bescherming van het Przewalskipaard werden gefokte dieren vanaf 1991 in hun land van oorsprong uitgezet. Verder wordt een cd-rom over poelen en amfibieën besproken. Deze cd-rom laat zien en horen welke amfibieën in de Nederlandse poelen kunnen voorkomen en geeft aanwijzingen omtrent aanleg en onderhoud van deze voor het behoud van onze amfibieën belangrijke biotopen.

In De Levende Natuur weer een keur aan interessante artikelen. Zo valt er onder meer te lezen dat de ringslang zich inmiddels op diverse plaatsen in Flevoland zich heeft gevestigd. Om de diverse populaties met elkaar in contact te brengen is een groot en ruim bemeten net van ecologische verbindingzones

een vereiste.

S. Ligthart en G. Bennet zijn de auteurs van een lezenswaardig artikel over de implementatie van internationaal natuurbeleid. Besproken wordt hoe de situatie in Nederland is met betrekking tot aanwijzingen en meldingen van de Vogelrichtlijn- en de Habitatrichtlijngebieden. Zijn deze Europese richtlijnen inmiddels doorgevoerd in de nationale wetgeving en hoe is dat gebeurd? Zijn er nog andere internationale instrumenten ter bescherming van de natuur in het Nederlandse beleid doorgevoerd? Er wordt een overzicht gegeven van de gebieden in de stand van zaken m.b.t. de status van de juridische bescherming van deze gebieden.

Op pg. 76 geeft Loek Kuiters zijn visie op de stelling: "Natuurlijke processen en dynamiek in de grote natuurgebieden: beperkte mogelijkheden of koudwatervrees?" Hebben we de moed om in "grote" natuurgebieden - in ons land geldt een natuurgebied van meer dan 1.000 ha al als "groot"- natuurlijke processen toe te laten, ook als die tot andere, minder gewenste ontwikkelingen leiden?

Voor het overige beperk ik mij tot het plukken van nieuwtjes uit de diverse tijdschriften.

* De kleine wrattenbijter (een soort sprinkhaan) is vorig jaar in ons land herontdekt (Nieuwsbrief EIS).

* Kleine zilverreiger, Blauwborst en Roodmus hebben in 1999 op de Boschplaat van Terschelling gebroed (De Levende Natuur rubriek "Uit de terreinen van

Staatsbosbeheer").

* Slachtkuikens maken plaats voor natuur.

Natuurmonumenten koopt in de gemeente Mill 394 ha bosgrond en twee aangrenzende vleeskuikenbedrijven van resp. 23 en 14 ha groot. De bedrijven zullen worden beëindigd, de gebouwen gesloopt en de terreinen krijgen een natuurbestemming (Van Nature).

* De Natuurwacht Bommelerwaard heeft 5 jaar intensief gewerkt aan een regionaal plan om de vlinder- en libellenpopulatie in de Bommelerwaard te versterken. In 1999 werd het gereedgekomen en uitgewerkte plan door de gemeenten Zaltbommel en Maasdriel aangenomen (Vlinders).

* Om gieren te bekijken hoef je sinds kort minder ver te reizen.

Dankzij introductie van de Vale Gier in de Cevennen in Frankrijk zijn er in 1999 75 broedparen die samen 50 jongen hebben grootgebracht (Vogels).

* Lees alles over de Korenwolf in Zoogdier nr 4 1999. Tevens bewoonde dassenburcht in de bossen bij Leersum ontdekt.

* Als gevolg van het werk met vleermuiszoekers in Europa is een tot nu toe onbekende vleermuissoort ontmaskerd. De nieuwe soort heet *Pipistrellus Pymaeus* en is nauw verwant aan de Gewone Dwergvleermuis. Vlak over de grens in Duitsland zijn al met zekerheid waarnemingen gedaan. Gezien schitterende foto's en kaartjes maken dit boekje een feest voor het oog en een sieraad van onze bibliotheek.

de vastgestelde voorkeur voor gebieden die rijk zijn aan meren en rivieren is voorkomen in Nederland zeer waarschijnlijk. Het wachten is op een hard bewijs (Zoogdier nr 1 2000).

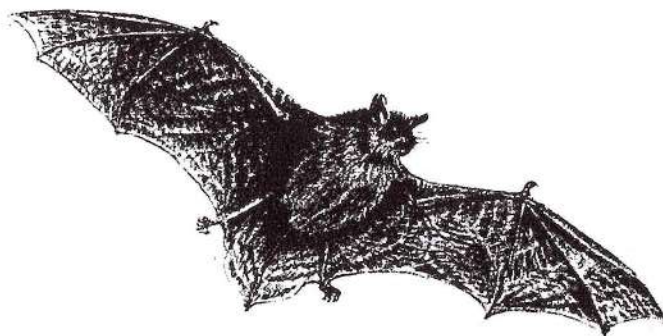
In de Nieuwsbrief van het Nuon lezen we over natuurstroom en windmolens.

Vooraf dit laatste onderwerp roept nogal wat vragen op i.v.m. de plaatsing van deze gevaarten nabij vogelrijke gebieden of trekroutes.

Het mijns inziens meest interessante deel van het Jaarverslag 1999 van de Vleermuiswerkgroep Gelderland zijn de kaartjes behorende bij het verslag van de tellingen in de winterkwartieren in 1998/1999. Het getekende blok ten westen van Culemborg is vermoedelijk (?) fort Everdingen. Op deze locatie zijn in de betreffende winter tussen 51 en 100 vleermuizen waargenomen.

"Fladderen in de wind" is de aansprekende titel van een boek over dagvlinders en libellen langs de kust. Rineke Gronert heeft jarenlang de omgeving van de Hondsbossche Zeewering en de Pettenerduinen op vlinders en libellen onderzocht. Het buitengewoon fraaie verslag van 10 jaar onderzoek laat zien waartoe amateurs in staat zijn. Mooie pentekeningen.

De tijdschriften liggen vanaf 11 september ter inzage op onze leesplank in het clubhuis. Het boek kan uit de bibliotheek worden geleend.

Dwergvleermuis

Jongere jeugd

Het is al weer enkele maanden geleden dat we naar de Lek zijn geweest voor de afsluiting van het vorige seizoen. We troffen er goed weer en konden onze speurtocht en spellen doen. Het enige wat tegen zat was dat het die avond voetballen was op TV, een heel belangrijke wedstrijd die iedereen wilde zien dus moesten we op tijd terug zijn.

De vakanties zijn weer voorbij, iedereen gaat weer naar school en werk, de zomer houdt het bijna voor gezien, wat betekent dat er buiten het een en ander gaat veranderen. Het wordt 's avonds wat vroeger donker en 's morgens wordt het wat later licht.

Om zich aan te passen aan de verandering laten bomen hun bladeren vallen, planten sterven boven de grond af en ook de dierenwereld gaat zich wat anders gedragen. Kikkers en padden zoeken een plekje waar ze geen last hebben van kou en vorst, egels doen een winterslaap en vogels zoeken de beste plek om te overwinteren.

Vogels die in de lente en vroege zomer druk zijn geweest met het groot brengen van hun jongen hebben een rommelig verenpak gekregen. Door steeds maar heen en weer te vliegen door kleine vliegopeningen in nesten en nestkastjes en het zoeken tussen takken en planten naar zaden en insecten zijn hun veren hier en daar beschadigd en soms zelfs verkleurd. Dat vliegt niet echt lekker ze hebben goede veren nodig om goed te kunnen vliegen. Veel vogels gaan zo half juli tot eind augustus in de rui. Velen verliezen in een keer heel veel veren waardoor ze niet weg kunnen vliegen bij onraad, daarom verstopten ze zich in die tijd en is het net of er in de tuin helemaal geen vogels meer zitten. Gelukkig komen de nieuwe veren snel en kunnen de vogels weer lekker vliegen en zien ze er weer kleurig uit.

Tijdens en net na de rui proberen de vogels zoveel mogelijk te eten en slaan reserves op als vet, velen gaan immers een lange reis maken en wie niet weg gaat kan wel wat reserves gebruiken voor de winter.

Vogels die hier hun normale eten niet kunnen vinden in de winter, zoals de meeste insecteneters, trekken weg naar streken waar wel voedsel te vinden is. Eind augustus zie je de eerste vogels vertrekken, jonge ooievaars die in Nederland geboren zijn sluiten zich aan bij jonge ooievaars die in Noord-Duitsland, Denemarken en Scandinavië geboren zijn en trekken zo in grote groepen naar Portugal, Spanje en een grote groep zelfs helemaal naar Afrika om daar te overwinteren. Ook de huiszwaluwen vertrekken rond die tijd en gaan dezelfde weg naar Afrika. Daar heb je

geen sneeuw en ijs, maar wel insecten en dat willen ze graag.

Als bijna alle vogels uit Nederland zouden verdwijnen naar zuidelijke landen zou het heel leeg zijn in onze tuinen. Gelukkig gebeurt dat niet. Vogels uit Scandinavië en Rusland die daar door de vele korte dagen en veel sneeuw en ijs in de winter geen voedsel genoeg kunnen vinden komen naar ons land. Denk maar eens aan de grote groepen ganzen en kieviten.

Verder wordt Nederland ook gebruikt als doorgangsland door uit het noorden komende vogels die enkele dagen, soms weken blijven om te eten en uit te rusten om verder naar het zuiden te kunnen trekken. Een en al leven de komende maanden..

Ga eens kijken, in september zou je de visarend kunnen zien langs grote meren en rivieren, die met honderden vanuit o.a. Zweden over ons land naar West-Afrika trekken. Boerenzwaluwen die in september / oktober met tienduizenden tegelijk voornamelijk langs de Noordzeekust wegtrekken. Buizerds zijn er weer veel te zien langs de grote wegen, de bijna witte buizerd langs de A2 bij Culemborg is er ook weer. Tussen 10 en 20 oktober is het vaak mooi weer, vaak in combinatie met oostenwind, op zulke dagen zeilen er duizenden over ons land zuidwaarts

Uit de Baltische staten en West-Rusland komen er in sommige strenge winters wel tienduizenden koolmezen naar ons land om te overwinteren. Probeer er deze winter eens op te letten of je de koolmezen die altijd hier zijn en de wintergasten uit elkaar kunt houden.

Dit zijn maar enkele vogels, er gaan en komen er heel veel meer, vele miljoenen bij elkaar een hele verhuizing dus.

Verzamelen.

In deze tijd van het jaar vallen er veel bladeren en vruchten van de bomen. Droog eens wat verschillende bladeren, je kunt ze aan een draad rijgen en voor het raam hangen, je kunt ze opplakken en in een lijstje doen, je kunt ze gebruiken als naamplaats/ kaartje bij een feestje op tafel. Van de eikels en kastanjes kun je leuke dingen maken met behulp van saté prikkers.

Willen jullie voor een avond in december verzamelen: lege rolletjes van toiletpapier en keukenrollen. We kunnen er heel veel gebruiken. Alvast bedankt. Verder kan ik gebruiken: sparappels en dennekegels, liefst zo groot mogelijk.

Heb je veel beukenootjes gevonden en weet je niet wat je er mee kunt doen, vraag dan eens thuis of je er koekjes van mag bakken.

Recept voor Beukennotenmoppen.

Je hebt nodig: 125 gram zachte boter,
125 gram vloeibare honing,
2 eieren,
250 gram meel,
een snufje vanillepoeder,
100 gram gepelde en fijngehakte
beukennoten,
1 eierdooier.

Klop de boter in een kom tot room, voeg er de 2 eieren bij, goed doorroeren en roer er de honing door. Roer alles goed door elkaar en doe er de noten en de vanillepoeder bij.

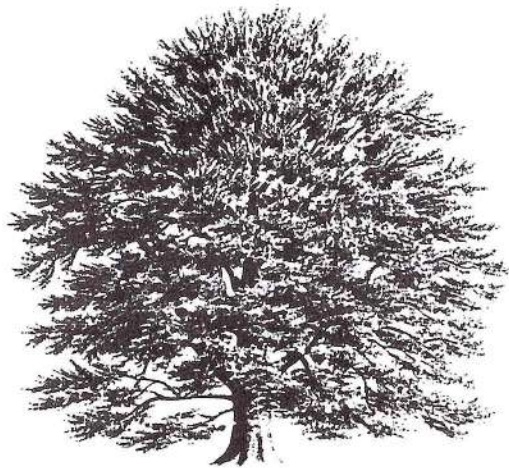
Schep er nu een lepel meel bij en roeren, weer een lepel meel en roeren, doe dit tot het meel op is. Dek nu de kom af met een theedoek en zet hem een half uur in de koelkast.

Rol daarna het deeg op een met meel bestrooide plank uit tot een halve centimeter dikte. Steek er met een glas rondjes uit of met een mes figuurtjes. Leg ze op een ingevet bakblik en bestrijk ze met eierdooier.

Verhit de oven voor op 175 graden (gasstand 3), schuif het bakblik erin. Laat de koekjes in ongeveer 15 minuten goudgeel bakken. Uit de oven halen en af laten koelen. Eet smakelijk.

Geen beukenootjes, met walnoten of zonder noten kan het ook.

Wat te vragen, te vertellen of wil je zomaar wat weten
Gerrie Monfils,
de Limiet 5
4131 NR Vianen.
0347377638
gmonfils@nl.packardbell.org

Beuk

*De Oeverzwaluw (*Riparia riparia*): een natuurlijk vogeltje*

U kent allemaal wel de Huiszwaluw, de Boeren- en de Gierzwaluw: je ziet ze niet zonder mensen in de buurt. Maar van de 4 in de omgeving van Culemborg aanwezige zwaluwen zijn we nu de natuurlijkste en dus de interessantste vergeten; ik doel hierbij natuurlijk op de Oeverzwaluw.

Leest u mee over een sierlijke vogel die zijn nestbouw niet van de IJsvogel heeft afgekeken, maar die evenals de IJsvogel een onzekere toekomst heeft. Hierbij zal hulp van de mens onontbeerlijk zijn.....

Soortbeschrijving

De Oeverzwaluw lijkt qua formaat erg op de huiszwaluw, maar is wel degelijk anders gekleurd. In Noord-Europa is het de enige zwaluw met een bruine bovenzijde, de onderzijde van het lichaam is wit met een bruine borstrand. Verder zijn de onderzijden van de vleugels vaal bruin en heeft hij een licht gevorkte staart. Het geluid is kenmerkend door een droog, rappend gekras.

De Oeverzwaluw broedt in zelf gegraven gangen (ongeveer een meter lang) in steile rivieroeveren, depots of bij afgravingen, hierdoor is hij nogal plaatselijk verspreid. Zijn voedsel vangt hij boven rivieren, poelen en ondiepe meren in de vorm van spinnen en insecten.

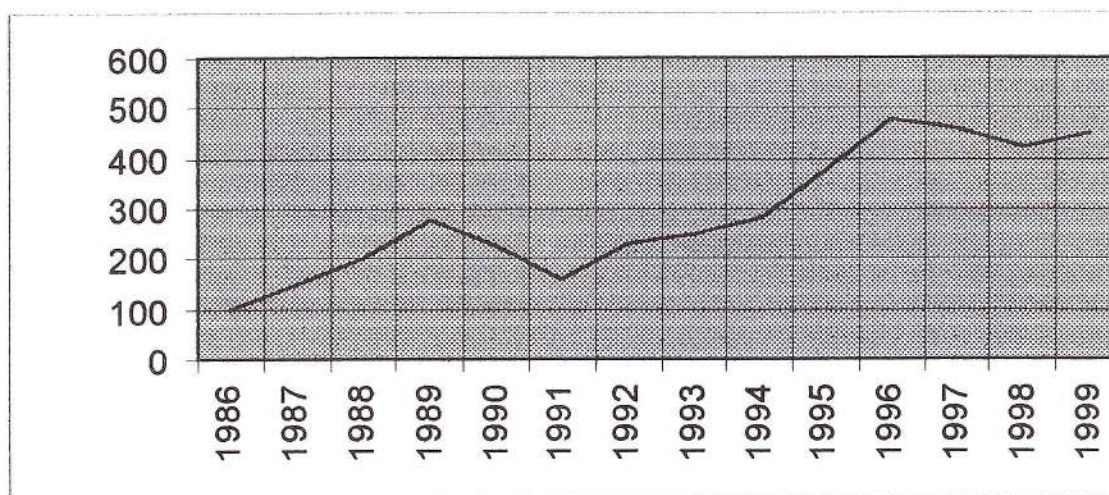
Vanaf april zijn ze in onze contreien te vinden en brengen ze vanaf eind mei 1 broedsel voort.

De Oeverzwaluw in Nederland

Voordat ik de situatie van de Oeverzwaluw in de omgeving van Culemborg zal beschrijven, geef ik u een beeld van de Oeverzwaluw in Nederland.

Sovon heeft in verschillende jaren oeverzwaluwen geïnventariseerd in Nederland. De inventarisatieresultaten van de jaren 1986 tot en met 1999 zijn in grafiek 1 weergegeven.

Grafiek 1: index van het aantal oeverzwaluwpaartjes in Nederland van 1986 tot en 1999 (het betreft hier een index, dus niet het absolute aantal oeverzwaluwpaartjes)

Zoals u in de grafiek kunt zien zit er een duidelijke stijgende lijn in de grafiek. Dit is natuurlijk een goed teken, maar het zat de Oeverzwaluw niet altijd zo goed mee.

Een belangrijke reden voor mogelijke afname in aantal broedparen is, zo is gebleken, een gebrek aan nestruimte op de broedwand: door nestbouw van voorgaande jaren zou een soort van gatenkaas zijn ontstaan waardoor nieuwe nestbouw in de betreffende wand onmogelijk is geworden. Een oplossing is het afsteken van de wand of het opvullen van de gaten.

Maar een, naar mijn mening, belangrijkere reden voor eventuele afname ligt in het feit dat de zwaluwen koloniegewijs in zandwanden bij zandafgravingen broeden. Echter, wordt deze wand geëxploiteerd dan is een grote afname in broedparen het gevolg. Deze veronderstelling baseer ik op onderzoeksresultaten: ongeveer 70 procent van de oeverzwaluwen broedt in zandgronden, het grootste gedeelte hiervan broedt in zandafgravingen.

De Oeverzwaluw in Culemborg

In Culemborg hebben we ook te maken met een aantal (potentiële) broedplaatsen voor de Oeverzwaluw. Momenteel is met name de zandafgraving aan de Beusichemse Broeksteeg dichtbevolkt, maar ook in de oevers van de Lek (bij "De Kerswerf") broeden soms enkele paren. Een nieuwe broedplaats is misschien de afgraving voor de dijkverzwaring bij het Beusichemse veer, ik hoorde laatst dat ook hier oeverzwaluwen zijn neergestreken. Vroeger waren natuurlijk *de* afgraving (voor outsiders: de afgraving in de Redichemse Waard) en de afgraving langs de Rietveldse Weg in trek. Echter, nu zul je daar geen broedende Oeverzwaluw aantreffen: de zandbergen zijn geëxploiteerd en de steile oevers zijn begroeid. Bij de OVB (de visvijvers in het Beesdse Veld) is nog een zogenaamde oeverzwaluwenwand, maar naar mijn weten is daar nog geen Oeverzwaluw signaleerd.

Vanaf 1992 is er met uitzondering van 1995 iedere zomer geïventariseerd bij de afgraving langs de Beusichemse Broeksteeg en de Lek bij de Kerswerf. De resultaten staan verwerkt in tabel 1.

Tabel 1: Het aantal broedparen van de jaren 1992 tot en met 1999 met uitzondering van 1995 in de afgraving bij de Beusichemse Broeksteeg en langs de Lek bij de Kerswerf.

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Afgraving bij de Beusichemse Broeksteeg	237	153	64	-	90	17	98	202
Lek bij de Kerswerf	0	3	0	-	6	0	0	0

Zoals u in de tabel ziet, fluctueert het aantal broedparen nogal. Hierbij doel ik op de oeverzwaluwen aan de Beusichemse Broeksteeg: het aantal broedparen langs de Lek is in verhouding niet noemenswaardig gewijzigd. Het aantal broedparen wisselt sterk omdat ook de nestgelegenheid erg wisselt: het ligt er maar net aan hoeveel zand er is afgegraven en dus hoeveel zandwanden er zijn, vervolgens is het de vraag of deze zandwanden niet worden afgegraven in het broedseizoen. Vorig jaar is er, overigens net als voorgaande jaren, goed rekening gehouden met de oeverzwaluwen, het resultaat was dan ook niet gering, want sinds jaren lag het aantal broedparen weer boven de 200.

Toekomstplanning

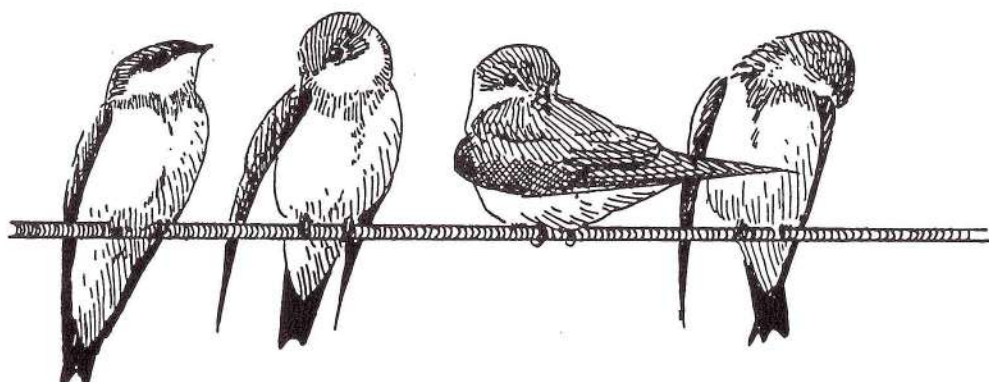
Landelijk gezien zit er een stijgende lijn in het aantal broedparen, maar hoe het in Culemborg zal verlopen, dat is nog niet helemaal duidelijk. Op termijn zal de afgraving aan de Beusichemse Broeksteeg waarschijnlijk overgenomen zijn door het Gelders landschap. Uiteraard zal dan het zandwinningproject zijn gestaakt, het gevolg zal zijn dat de nog bestaande wanden zullen begroeien en dat er dus geen nestruimte meer over blijft. Een mogelijke oplossing is natuurlijk een kunstwand. Die kunstwand zal wellicht (gedeeltelijk) door de NVWC worden bekostigd, in september zal er op de maandelijkse vergadering besloten worden waar een verkregen legaat aan wordt besteed. Natuurlijk zijn er nog enkele andere zaken waaraan dit geld kan worden besteed, maar ook een kunstwand zal in overweging worden genomen.

Of er langs de Lek meer broedparen zullen komen nu met de dijkverzwaringen blijft ook een vraag; de toekomst zal et uitwijzen.

Literatuur (mocht u zich er verder in willen verdiepen!)

Atlas van de Nederlandse vogels, samengesteld door SOVON, 1987

Het Vogeljaar, de volgende nummers: 36 (3) 1988; 37 (5) 1989; 38 (4) 1990; 38 (5) 1990; 39 (5) 1991; 41 (3) 1993; 41 (4) 1993; 43 (1) 1995.

Op zondagavond 2 juli jl. kreeg ik een verontruste Culemborger aan de lijn. Hij klaagde zijn nood over de manier waarop anderen met de natuur in onze gemeenschap omgaan. Bij het wandelen langs de Goilberdingerdijk werd hij geconfronteerd met een aantal volwassen mensen die in de uiterwaard een tweetal honden uitlieten met nogal kwalijke gevolgen.

Hij vroeg of wij daar als Natuur- en Vogelwacht iets aan konden doen.

Ik heb hem toegezegd hierover iemand bij de Gemeente Culemborg aan te spreken. Ik heb tevens gezegd dat het absoluut niet verboden is zijn bevindingen middels een 'ingezonden brief' naar de krant te sturen.

Gelukkig is dit voorstel direct ter hand genomen. In de editie van woensdag 5 juli stond in de rubriek "Lezers schrijven" van het Extra Nieuws reeds deze brief. Wij willen u deze brief niet onthouden.

----BRIEF EXTRA NIEUWS---

Ingezonden brief

IS DIT NATUUR?

Als men tegenwoordig over de Goilberdingerdijk loopt, zie je aan de kant van de Lek kleine waterplassen ontstaan. Rondom deze plassen leven allerlei vogels zoals meerkoeten, zwanen, ganzen en kieviten. Een prachtig stukje natuurgebied dat zich hier ontwikkelt.

Afgelopen zondagavond 2 juli, zwom er in zo'n plas een kuifend met acht jonge eendjes van een paar dagen oud. Ik heb een uur lang naar allerlei soorten vogels gekeken maar de acht jonge eendjes trokken de meeste aandacht.

Plotseling werd deze harmonieuze situatie verstoord. Vier volwassenen met twee honden, een zwarte en een lichtbruine labrador, vonden het nodig de rust te verstoren. De twee honden liepen van de dijk af richting de jonge eendjes. Sommige vlogen van schrik weg en ik vroeg aan die mensen of het nu nodig was de rust te verstoren.

De jonge eendjes probeerden bij de honden vandaan te zwemmen. Dit gelukte zeven eendjes. Eén eendje zwom minder snel en werd door een van de honden ingehaald. De hond begon met zijn poten naar het eendje te slaan. Ik vroeg aan die volwassen mensen of zij het wel nodig vonden dat die hond dat kleine eendje belaagde. Het antwoord was dat dit nu eenmaal de natuur was en dat ik mijn verrekijker maar beter in mijn jaszak kon steken.

De vier volwassen mensen ondernamen in ieder geval geen enkele poging om de honden terug te roepen. Uiteindelijk pakte de hond het jonge eendje in zijn bek en beet het dood!

Zulke harteloze mensen had ik nog nooit ontmoet! Toekijken hoe je eigen labrador een jong eendje doodbijt!

Aan mijn zondagavond kwam dus een wrede einde. Als dit soort mensen zich elke avond naar dit stukje natuur begeeft blijft er geen natuur meer over!

Is dit nu de natuur? Ik weet het niet meer.

Met vriendelijke groet, een natuurliefhebber.

(Naam en adres bij de redactie bekend)

Volgens de Gemeente Culemborg is er nog steeds geen overeenstemming omtrent het eigendom en beheer van deze uiterwaard. Hierbij zijn het Bestuur van de Provincie Gelderland, het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, het Gelders Landschap en de Gemeente Culemborg nog steeds in onderhandeling. Eerst wanneer hierover duidelijke uitspraken zijn gedaan kan het beheer en toezicht op deze terreinen goed worden geregeld.

Helaas heeft op dit moment het toezicht door de Politie een zeer lage prioriteit.

Namens de NVWC hopen we wel dat hier snel verandering gaat komen.

Wij raden u daarom wel aan dat wanneer u misstanden in deze gebieden signaleert hiervan de Gemeente Culemborg onverwijld in kennis te stellen.

Frans Waroux.

De vogelwaarnemingen van half maart tot eind juni

Vogels kijken in en om Culemborg lijkt steeds leuker te gaan worden. Het aantal waargenomen zeldzaamheden neemt spectaculair toe. Dit geldt met name voor de steltlopers die duidelijk reageren op de herinrichting van de uiterwaarden. Onder al dit steltlopergeweld dreigen de eerste jaarwaarnemingen haast een beetje onder te sneeuwen.

Ruim 450 waarnemingen worden in deze aflevering beschreven van meer dan 90 soorten. Als deze tendens aanhoudt komen we dit jaar boven de 1000 'records'; zonder na te tellen zeker een record in 25 jaar NVWC.

De stijging van het aantal inzendingen komt mede door de nieuwe media. Door e-mail en een website houden vogelaars van Wijk bij Duurstede tot de Hoekse waard elkaar wekelijks op de hoogte van al het moois dat ze hebben gezien. Zo krijgen we de beschikking over waarnemingen van derden in ons werkgebied.

Juist in het najaar vallen er weer veel mooie waarnemingen te doen, ook van gewone soorten: laatste jaarwaarnemingen van zomergasten en de eerste waarnemingen van wintergasten. Geef uw ogen en oren de kost, schrijf uw waarnemingen op en geef / mail ze door.

Met vriendelijke vogelgroet,

Jouke Altenburg
ALTPLA5@freeler.nl

N.B. Opname van (zeldzame) waarnemingen in deze rubriek houdt geen erkenning in door de Commissie Dwaalgasten Culemborgse Avifauna. Deze personen beoordelen jaarlijks alle waarnemingen volgens een vastgestelde criterialijst (zie ook de Hak-al-special van nov. '99).

N.B.2. De aanduiding R.N. geeft aan dat de waarneming gedaan is door een niet-N.V.W.C.-lid en gepubliceerd is in het digitale, regionale vogeloverzicht 'RegioNieuws'.

Soortbespreking

Dwaalgasten en BSP-soorten niet-broedvogels

Kleine Zilverreiger

Zeven waarnemingen van 1 ex. tussen 9 en 13 mei in de Baarsemwaard, Goilberdingerwaard, Steenwaard en cirkelend boven de wijk Goilberdingen. De gelukkige waarnemers waren o.a. Chris Harmsen, Jandirk Buizer, René Jansen, Wim & Adrie Kievit, R.N.. Tot op heden was slechts 1 waarneming bekend: 2 augustus 1998 door Paul van Veen op de Telpost. In Nederland is de soort 'schaars' (bron: Z.V.v.N.). Met name in het Deltagebied (o.a. het Zwin en de Grevelingen) kan de Kleine zilverreiger het hele jaar door worden gezien.

Witoogeend

Op 26 juni zag Gerben Mensink een mannetje van deze nieuwe soort voor het Culemborgse werkgebied in de Steenwaard. De vogel was erg schichtig en vloog snel weer op. In Nederland is de Witoogeend het hele jaar door vrij zeldzaam (bron: Z.V.v.N.).

Casarca

Tussen 30 april en 17 juni zijn er drie waarnemingen doorgegeven van de volgende nieuwe soort voor het werkgebied (Paul van Veen, Gerben Mensink, R.N.). Uiteraard waren de Steenwaard en de Baarsemwaard de waarnemingsplaatsen. De Casarca heeft in Nederland de status van schaarse doortrekker (bron Z.V.v.N.). Het is moeilijk om uit te maken of het echt een 'wilde' vogel betrof. De Casarca wordt namelijk veel in parken gehouden (bron: V.v.E).

Roodpootvalk

Op 13 mei werden 2 exemplaren gezien boven de Steenwaard (R.N.). Voor Culemborg e.o. was het al weer enige tijd geleden dat de Roodpootvalk is gezien. Het archief bevat 9 waarnemingen vanaf 1975; de laatste op 17 juni 1992. Roodpootvalken worden het meest in de maanden mei, augustus en september gezien. De grootste 'invasie' was van april tot juni 1992 toen tenminste 1111 exemplaren in Nederland werden gemeld (bron: Z.V.v.N.).

Slechtvalk

Aan de reeks Slechtvalkwaarnemingen lijkt voorlopig nog geen eind te komen: 26 maart, 1 april (Paul van Veen, Ellen Geleedst, Kars Veling, Annette van Berkel, R.N.). Beide waarnemingen (1 ex.) in de Steenwaard. Het wachten is nu op de eerste najaarswaarneming.

Visarend

Op 7 mei en 6 juli werd een Visarend gezien in de Regulieren. (o.a. Jandirk en Marjan Buizer). De juliwaarneming lijkt uitzonderlijk, maar het is de 5^e in juli ooit. De Regulieren is wel een nieuwe waarnemingsplaats. Tot op heden was alleen het terrein van de O.V.B. binnendijks de plaats waar een Visarend werd gezien. Verreweg de meeste waarnemingen zijn aan de Lek gedaan.

Terekrutter

Op 5 mei werd door Bram Rijksen ('hoofdleverancier' van 'Culemborgse' waarnemingen in het digitale vogelregionieuws) 1 ex. ontdekt in de Steenwaard. Met behulp van mobieltjes en andere communicatiemiddelen werden andere vogelaars opgetrommeld (o.a. Gerben Mensink, Chris Harmsen, Bruce Collé, Job de Boer). Van 1800 tot 1996 is deze vogel 13x in Nederland gezien. Al deze waarnemingen hebben plaatsgevonden sinds de jaren '80. De Terekrutter broedt van Oost-Finland tot in Oost-Siberië en overwintert in tropisch Afrika en Azië. Het toename van het aantal waarnemingen hangt samen met een westwaartse uitbreiding van het broedareal (bron: Z.v.V.N.).

Hoe bijzonder ook, het was niet de eerste waarneming voor Culemborg en omgeving: in mei 1991 is 1 ex. in de Steenwaard gezien.

Temmincks strandloper

Tussen 1 en 15 mei maar liefst 9 waarnemingen van de Temmincks. Tot op heden waren dat er drie van deze landelijk schaars doortrekkende steltloper (bron: Z.V.v.N.).

Baltische mantelmeeuw

Ik moest er zelf 'Lars Jonsson' op naslaan hoe deze meeuw er uit zou zien. Deze ondersoort van de Kleine mantelmeeuw heeft maar 1 witte handpenvlek en een bruinzwarte bovenzijde. De soort broedt van Scandinavië tot op het Kolaschiereiland.

Nu 4 claims op 29 en 30-4, 1 en 3 mei: 1 ex. in de Steenwaard (R.N.).

Opvallend is dat volgens literatuur van de soort slechts 1 waarneming (18 oktober 1992) in Nederland is geaccepteerd. De Commissie Dwaalgasten Nederlandse Avifauna heeft nog een aantal claims in behandeling. "In de periode augustus tot oktober 1998 werden 19 exemplaren gemeld. Dit duidt erop dat de soort minder zeldzaam is dan verondersteld" (bron: Z.V.v.N.).

Wanneer de geclaimde waarnemingen worden erkend is dit uiteraard een nieuwe (onder-)soort voor Culemborg en omgeving.

Pontische meeuw

Van 1 tot 21 april 4 meldingen (R.N.). Ook voor deze meeuwensoort (voorheen Kaspische Geelpootmeeuw geheten) moest ik de boeken induiken om te zien waar ik mee te maken had.

Het is een ondersoort van de Geelpootmeeuw, die in Oost-Europa broedt van de Zwarte Zeekust tot in Oost-Kazachstan. Onderzoek in Duitsland eind jaren '90 gaf aan dat deze overwinterende meeuwensoort in aantal toe lijkt te nemen. De redenen daarvoor zijn nog onbekend. Voorheen kan hij ook over het hoofd zijn gezien door onbekendheid met de veldkenmerken (bron: Z.V.v.N.).

Zwartkopmeeuw

Op 17 april en 5 mei werden 3 exx. respectievelijk 2 exx. gezien door Gerben Mensink en R.N.-waarnemers. Tot op heden zaten er vier waarnemingen in het archief uit de zomer en het najaar: 1981, 1982, 1994, 1999.

In 'Vogels in het Hart van Gelderland' (Arnhem en omgeving) staat dat de soort sinds de jaren '80 vrijwel jaarlijks wordt gezien. "De waarnemingen zijn een gevolg van de noordwaartse areaaluitbreiding van de soort."

Roodstuitzwaluw

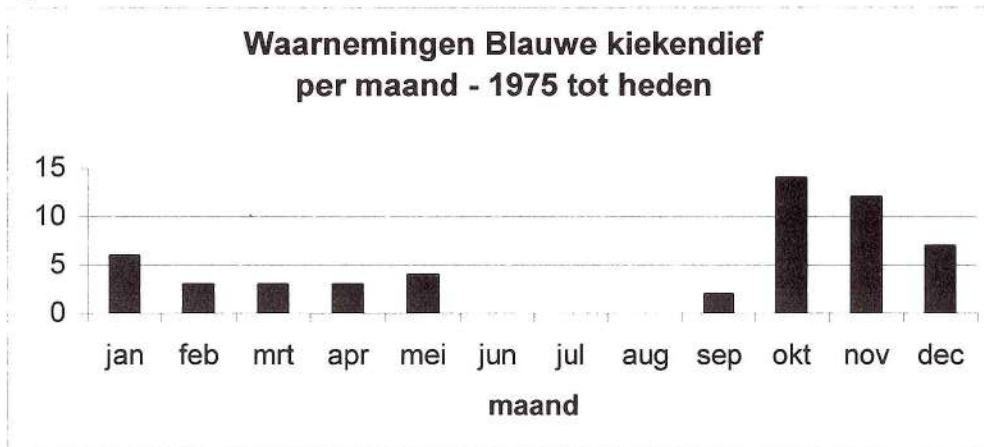
Deze zwaluwsoort broedt van het Middellandse zeegebied en het Midden-Oosten tot in Azië en overwintert in Afrika. Tot 1988 werd de soort sporadisch gezien. Vanaf 1988 worden jaarlijks waarnemingen gemeld. De meeste waarnemingen zijn tussen 11 april en 28 mei gedaan, met een accent op de eerste week van mei. (Bron: Z.V.v.E.). De vogel werd op 22 mei ontdekt door Ronald Jansen (een regiowaarnemer) in de Steenwaard. Chris Harmsen en Stijn Brand waren er naderhand als de kippen bij om deze eerste waarneming ooit voor het Culemborgse werkgebied te bevestigen.

Overige 'bijzondere' soorten voor Culemborg e.o.

Blauwe kiekendief

Weer een Blauwe kiekendief op doortrek: op 14 april zag Annette van Berkel 1 mannetje opschroeven boven de Akkerwinde. Gezien de dominantie van de najaarswaarnemingen (zie grafiek) een leuke waarneming.

Figuur 1:

Strandplevier

Landelijk gezien is de Strandplevier een schaarse broedvogel en een algemene doortrekker en zomervogel (bron: Z.V.v.N.). Voor Culemborg betekenden de twee waarnemingen van een vrouwtje op 7 april (Stijn Brand, Gerben Mensink, Paul van Veen, R.N.) en een mannetje op 10 mei (Jandirk Buizer) de eerste waarnemingen ooit in het werkgebied.

Zilverplevier

Drie waarnemingen van de 1 ex. Zilverplevier (30 april, 3 en 6 mei; R.N.) resulteren in 50% meer waarnemingen in het archief. Tot op heden waren 6 waarnemingen gedaan. De laatste waarneming was op 19-9-1999 door Berry Lucas in de Baarsemwaard.

Kanoetstrandloper

De middelgrote steltloper is tot op heden maar drie maal in het werkgebied gezien. Op 29 april werden 2 exx. in de Steenwaard gezien (R.N.).

Kleine strandloper

De reeks waarnemingen van Chris Harmsen uit 1999 wordt in 2000 voortgezet door 2 waarnemingen op 12 respectievelijk 14 mei (Paul van Veen, R.N.) in de Steen- en Baarsemwaard. Daarmee komt het totaal op 8 waarnemingen ooit. Landelijk is de Kleine strandloper een algemene doortrekker en zomergast (bron: Z.V.v.N.).

Krombekstrandloper

De 10^e waarneming ooit werd gedaan door Chris Harmsen en Gerben Mensink op 9 mei in de Baarsewaard.

Rosse grutto

Drie waarnemingen tot op heden: 26-2-1980, 3-1985 en 5-9-1998 en nu 4 waarnemingen dit voorjaar in de Steenwaard : 21 april, 30 april, 3 en 6 mei (R.N.).

IJslandse grutto

De IJslandse grutto onderscheidt zich van 'de gewone' door een kortere snavel en een dieper oranje- of rode kleur, ook op de buik. De soort overwintert in Ierland, Groot-Brittannië en West-Frankrijk. Vermoed wordt dat in het Deltagebied overwinterende grutto's tot deze ondersoort behoren. In het vroege voorjaar worden kleine aantallen in het binnenland op trek waargenomen (bron: V.v.E.).

Tot op heden was de ondersoort 2x in het werkgebied waargenomen: april 1996 1 ex. en 8-4-1997 30 exx.; beiden in de Beusichemse waard.

Nu 9 meldingen (1 tot 15 exx.) in de periode 26 maart tot 30 april in de Steenwaard.

Steenloper

Naspeuring voor deze steltloper had nogal wat voeten in aarde. In de kaartenbakken zit geen kaartje, dus een nieuwe soort? Overleg per mail met Louis van Oort (samensteller van de Hak-al-special over de Culemborgse Avifauna) leverde het volgende op: Marcel van der Tol heeft de Steenloper in 1985 in het werkgebied waargenomen.

Op 30 april zagen 2 waarnemers van het Regionieus 2 exx. in de Steenwaard.

In Nieuwegein en omgeving wordt de soort incidenteel gezien (D.V.v.N.). In Arnhem en omgeving wordt de soort beschreven als een onregelmatige doortrekker: 12 waarnemingen tussen 1944 en 1990 (bron: V.H.G.).

Drieteenstrandloper

Op 12 mei zag Bram Rijkse 2 exx. van dit kleine steltloperje, dat velen van ons kennen als het 'opwindbeestje' dat telkens voor de golven uitloopt op het strand. In het archief vond ik 1 waarneming terug: 16-10-1976 door Kars Veling en Henkjan Kievit bij 'de Heul'. Tom Kompier zag op 28 mei 1980 1 ex. in het slikveld bij Rijswijk, net buiten het werkgebied.

Dwergmeeuw

Van 16 tot 30 april werden 4x dwergmeeuwen waargenomen (Kars Veling, R.N.) Het maximum aantal was 22 exx. (R.N.). Tot op heden zat slechts 1 voorjaarswaarneming in het N.V.W.C.-archief: 15 april 1990 – Arjan Brenkman.

De waarnemingen van half maart tot en met eind juni*Duikers tot en met roofvogels*

Vier meldingen van de **Dodaars** tussen 10 maart en 16 april: maximaal 12 exx. in de Afgraving Redichemse waard (Gerben Mensink, Leo van der Kooij, Marjan Buizer, Annette van Berkel, R.N.). **Kleine zilverreiger***. Leo van der Kooij telde ruim 40 bewoonde nesten van de **Blauwe reiger** langs de Diefdijk. De **Ooievaar** is in en om Culemborg een bekende verschijning in het broedseizoen. Het paartje had dit jaar wat extra 'aanloop' van gasten. Eind maart / begin april werden 2x 3 exx. en 1x zelfs 5 exemplaren termiekend boven de bebouwde kom gezien door Arwen Altenburg, Loes Plaisier en Annette van Berkel. Vijf waarnemingen van 1 ex. **Lepelaar** in de natuurontwikkelingsterreinen langs de rivier (R.N., Chris Harmsen, Gerben Mensink, Paul van Veen). Van 30 april t/m 17 juni werd tot drie maal toe een **Casarca*** gezien (Paul van Veen, Gerben Mensink, R.N.). Twee waarnemingen van de

Krakeend half april; éénmaal zelfs 16 exemplaren bijeen in de Goilberdingerwaard (R.N., René Jansen, Thijs de Kruiff e.a.). Van half maart tot begin april ook opmerkelijke aantallen **Wintertaling**: Gerben Mensink en Paul van Veen & Ellen Geleedst telden respectievelijk 132 en 130 exx. in de Regulieren. Van half maart tot eind april nog 6 **Pijlstaart**waarnemingen; de laatste werd 8 april gedaan door Leo van der Kooij in de Regulieren. De eerste **Zomertaling**waarneming van het jaar is al in de vorige Hak-al gepubliceerd: 27 februari door Kars Veling. Tot half mei volgden maar liefst 23 andere waarnemingen, het meest uit de Steenwaard (16x). Doorgaans worden er mannetjes of paartjes waargenomen. Nu spanden twee waarnemingen van 7 exemplaren de kroon. (R.N., Paul van Veen, Chris Harmsen, Gerben Mensink, Kars Veling, Stijn Brand, Marjan en Jandirk Buizer, Joost Rink). Vijf meldingen van de **Slobeend** met ook hier weer opmerkelijk grote

aantallen. Gerben Mensink telde op 1 april 62 exemplaren in de Regulieren. In de Steenwaard werden maximaal 40 exx. gezien (R.N.). Tot op heden waren de 25 exx., die Leo van der Kooij op 1 april (toeval?) 1993 in de strang aan het eind van de Weidsteeg zag, het maximum. **Witoogend***. Twee laatste **Brilduiker** waarnemingen van Paul van Veen, de laatste 3 exx. zag hij op 9 april in de Goilberingenwaard. Dit is de 'laatste voorjaarswaarneming ooit' in het archief. Tot op heden was de laatste die van Jilles van de Warenburg op 25 maart 1979. Op 29 maart zagen Paul van Veen en Ellen Geleedst 6 exx. **Grote zaagbek** over het Duizendblad vliegen; de laatste voorjaarwaarneming. Tussen 8 en 13 mei 3 waarnemingen van de **Wespendief**, waarvan 1x zelfs 6 exemplaren (Gerben Mensink, Jouke Altenburg, R.N.). De **Bruine kiekendief** heeft minstens 1 territorium in het werkgebied dit jaar. Bij fort Everdingen werd o.a. een paartje baltsend (Leo van der Kooij) en copulerend gezien (René Jansen, Thijs de Kruiff e.a.). Alle 8 waarnemingen zijn tussen 1 en 30 april gedaan (Gerben Mensink, Paul van Veen, Ellen Geleedst, R.N.). **Blaauwe kiekendief***. Twee waarnemingen in respectievelijk april en mei van een bij het huis jagende **Sperwer** (Annette van Berkel, Jandirk en Marjan Buizer). Op 21-5 werd voor het tweede achtereenvolgende jaar een geslaagd broedgeval (bedelende jongen) van de **Buizerd** geconstateerd in een klein bosje langs de N320 nabij Ravenswaay (Jouke Altenburg). Een **Ruigpootbuizerd** werd op 26 maart in de Steenwaard gezien (R.N.).

Roodpootvalk*. De eerste waarneming van een **Boomvalk** was op 7 mei (3x) (o.a. Gerben Mensink, Marjan en Jandirk Buizer, Paul van Veen). Daarmee liepen we circa 6 weken achter op de eerste regiowaarneming (25 maart). Op 20 mei joeg 1 ex. boven de Akkerwinde (Annette van Berkel en Kars Veling). **Slechtvalk***

Hoenders tot en met uilen

Twee waarnemingen van 2 resp. 3 exx. **Patrijs** begin april (o.a. René Jansen) langs de Lekdijk. Op 17 juni zag Gerben Mensink 2 exx. bij de Koornkade. Op 24 maart hoorden o.a. René Jansen en Thijs de Kruiff de baltsroep van de **Waterral** in de strang aan het eind van de Weidsteeg. Leo van der Kooij zag op 3 april een paartje **Meerkoet** met 5 pullen: zijn vroegste waarneming van dit nieuwe leven ooit. Op 15 maart werden circa 400 **Scholeksters** geteld bij het recreatieterrein 'de Heul' langs de Lek (R.N.). Maar liefst 23 waarnemingen van één of meer **Klutten** tussen 1 april en 26 juni. Er werd door Chris Harmsen een geslaagd broedgeval vastgesteld: 3 pullen op 12 juni. Tussen 26 maart en 11 mei ook 23 waarnemingen

van de **Kleine plevier**. Ook van deze soort is het broeden vastgesteld. Dertien waarnemingen van de **Bontbekplevier** tussen 15 maart en 15 mei. Territoriumgedrag werd wel vastgesteld; geen meldingen van één of meer geslaagde broedgevallen. **Strandplevier***. Op 25 maart zag Kars Veling 3 exx. **Goudplevier** in de Steenwaard. **Zilverplevier***. **Kanoetstrandloper***. **Kleine strandloper***. **Temmincks strandloper***. **Krombekstrandloper***. Tussen 11 maart en 14 mei 11 meldingen van de **Bonte strandloper**; meest in de Steenwaard en 1 in de Regulieren (Paul van Veen, Marjan Buizer, Ellen Geleedst, Gerben Mensink, Annette van Berkel, R.N.). Op 15 maart werden 45 exx. bijeen gezien. **Drieteenstrandloper***. Maar liefst 29 kaartjes van de **Kemphaan** werden ingestuurd, doorgaans van enkele exemplaren (Gerben Mensink, Paul van Veen, Ellen Geleedst, Leo van der Kooij, Chris Harmsen, Jandirk Buizer, Saskia Jansen). Op 1 april zag Gerben Mensink er 61 in de Regulieren. Dit overtreft de maximumaantallen uit het archief: 15 april 1976 Jilles van de Warenburg 40 exx.; 22 maart 1987 Kars Veling en Henkjan Kievit 37 exx.. Op 22 maart zagen Marjan Buizer en Annette van Berkel 7 exx. **Watersnip** in de Baarsemwaard. Drie meldingen van grote aantallen **Grutto's** van 11 maart tot 1 april (Paul van Veen, Gerben Mensink, R.N.). De kroon spant de waarneming van 700 exx. op 15 maart in de Steenwaard. **Rosse grutto***. Drie voorjaarsmeldingen van groepen **Regenwulpen** tot 100 exx. op 29 april, 1 en 3 mei (R.N.) in de Steenwaard. Op 6 april zag Leo van der Kooij 100 exx. **Wulp** in de Goilberdingerwaard. Van 1 april t/m 8 mei zijn 19 waarnemingen gedaan van de **Zwarte ruiter**, doorgaans van 1 exemplaar (Gerben Mensink, Paul van Veen, Ellen Geleedst, R.N.). Vier waarnemingen zijn gedaan in de Regulieren, de rest op de bekende plaatsen in de uiterwaarden. Op 1 mei zat een groep van 13 exx. in de Steenwaard (R.N.). Dit aantal is vrij uitzonderlijk. We moeten teruggaan naar augustus 1980 voor een melding van een soortgelijk aantal (10-15 exx.) door Marcel van der Tol. Op 15 maart en 1 april melding van respectievelijk 30 exx. en 25 exx. **Tureluur** in de Steenwaard (R.N.). Van 10 mei tot 17 juni 26 meldingen van de **Groenpootruiter** (Marjan Buizer, Annette van Berkel, Kars Veling, Leo van der Kooij, Paul van Veen, Gerben Mensink, R.N.). Op 18 april zagen Marjan Buizer en Annette van Berkel het ongewone aantal van 9 exx. in de Regulieren. Ook op 3 mei werden 9 exx. in de Steenwaard gezien (R.N.). Tussen 1 april en 17 juni 18 meldingen van het **Witgatje** (Gerben Mensink, Paul van Veen, Ellen Geleedst, Leo van der Kooij, Joost Rink, Saskia Jansen, Annette van Berkel). Het maximum van 7 exx. waargenomen door Paul van Veen op 9 april in de

Regulieren. Tussen 22 april en 27 juni 16 waarnemingen van de **Bosruiter** (Gerben Mensink, Saskia Jansen, Paul van Veen, R.N.). Op 3 mei werden zelfs 12 exx. geteld in de Baarsemwaard (R.N.). **Terekruiter***. Van 20 april tot 13 mei 13 meldingen van de **Oeverloper**, uitsluitend in de uiterwaarden (Paul van Veen, R.N.). Op 7 mei werden 2 exx. baltzend gezien. Op 13 mei zelfs 13 exx. in de Baarsemwaard (R.N.). Op 30 april werden 2 exx. **Steenloper** *gezien in de Steenwaard (R.N.).

Drie meldingen van 2 tot 20 **Kleine Mantelmeeuwen** in het binnendijks gebied tussen 3 en 27 april (Leo van der Kooij). **Pontische mantelmeeuw***. **Baltische mantelmeeuw***. **Zwartkopmeeuw***. Drie meldingen van de **Visdief**: 7 mei, 17 en 23 juni (Gerben Mensink, Stijn Brand, Chris Harmsen en Bruce Collé) in de uiterwaarden. Van 5 tot 21 mei 5 waarnemingen van de **Zwarte stern**, met een maximum van 6 exx. in de Steenwaard (Gerben Mensink, R.N.). De uiterwaarden en het Beesdse Veld vormen een goede plaats om de **Zomertortel** waar te nemen. De eerste werd gezien op 3 mei (R.N.). Daarna volgden nog 5 andere meldingen tot 1 juli (o.a. Marjan Buizer, Jandirk Buizer, Gerben Mensink, Annette van Berkel, Chris Harmsen, Stijn Brand, Paul van Veen). Op 31 maart zag en hoorde Gerben Mensink 2 exx. **Bosuil** in de tuin van het Stadskantoor. De eerste ingestuurde **Koekoek** is van Leo van der Kooij op 26 april bij de Put van Hussen. Nog twee andere waarnemingen in deze periode van Wim & Adrie Kievit en Leo van der Kooij uit de Regulieren.

Gierzwaluwen tot en met gorzen

De eerste **Gierzwaluw** van dit jaar werd gezien door Gerben Mensink op 27 april bij het Stadskantoor. Op 29 april zag Leo van der Kooij 1 ex. boven de Ravelijnsstraat. Joost Rink zag op 19 maart 1 ex. **IJsvogel** vliegen boven de uiterwaarden tussen de Bol en de Afgraving Redichemse waard. Op 11 maart zag Leo van Kooij 1 ex. **Groene specht** bij de Molenkade. Tijdens de jeugdexcursie van 19 mei zag Gerrie Monfils een **Kleine bonte specht** nabij de Weithusen. Wim en Adrie Kievit melden 3 exx. **Grote bonte specht** op 7 mei in de Regulieren. De eerste **Oeverzwaluw** werd gezien op 10 april door Marjan Buizer en Annette van Berkel in de Baarsemwaard. Op 2 mei vlogen er ca. 300 exx. boven de Steenwaard (R.N.). Op 13 mei ontdekten Arwen en Jouke Altenburg drie verse gangen in een steilrand van de pas verzwaarde Lekdijk nabij Warga's hoeve. Deze broedpoging had uiteindelijk geen succes door afrondende werkzaamheden van de dijkverzwaring in juni. De eerste **Boerenzwaluw** werd door Jouke Altenburg gezien boven het Wiel van Bassa op 27

maart (net buiten het werkgebied). Op 2 april volgde de eerste waarneming in het werkgebied door Paul van Veen en Gerben Mensink. Tot 10 april nog drie 1^e jaarswaarnemingen. **Roodstuitzwaluw***. De eerste **Gele kwikstaart** werd door Leo van der Kooij op 6 april waargenomen. Drie andere meldingen van deze soort, waaronder een indicatie voor een broedgeval in de Baarsemwaard (Annette van Berkel, Marjan Buizer). Van de ondersoort **Engelse gele kwikstaart** werd 2x 1 ex. aangetroffen in de Steenwaard (R.N.). De ondersoort **Noordse gele kwikstaart** werd 8x gezien tussen 1 en 18 mei, met een maximum van 9 exx. in de Steenwaard (Gerben Mensink, Paul van Veen, R.N.). Tot op heden was slechts 1 waarneming bekend. Op 20 april werd 1 ex. **Rouwkwikstaart** gezien in de Steenwaard (R.N.). In het archief zitten 5 waarnemingen tot op heden.

De eerste **Nachtegaal** liet zich op 7 mei bij Fort Honswijk horen; ook op 11 mei en 21 mei is de vogel gehoord (R.N.). De eerste **Blauwborst** werd genoteerd in het natuurterreintje 'de Groene weg', gelegen aan de dijk richting Fort Honswijk: 18 april. Ook in de weken erna is de vogelsoort gehoord (R.N.). De **Zwarte roodstaart** werd op 25 maart voor het eerst gehoord door Jouke Altenburg bij v.d. Anker. Op 6 april hoorde Jandirk Buizer zijn eerste aan de Energieweg. Op 6 mei zag Annette van Berkel haar (trouwe?) vrouwtje **Gekraagde roodstaart** aan de Akkerwinde. Maar liefst 13 meldingen van de **Tapuit** tussen 20 april en 18 mei, allemaal in de uiterwaarden waar flink grond wordt verzet voor de dijkverzwaring en natuurontwikkeling (o.a. Gerben Mensink, Saskia Jansen, Joost Rink, Jandirk Buizer, Paul van Veen, R.N.). De laatste twee waarnemingen van de **Koperwiek** waren 26 maart 3 exx. door Gerben Mensink in de Plantage en 2 april 3 exx. door Leo van der Kooij aan de Achterweg. De eerste **Bosrietzanger** werd op 6 mei gehoord door Saskia Jansen en Gerben Mensink in de Goilberdingerwaard. De eerste **Spotvogel** werd 2 dagen later door Jandirk Buizer aan de van Pallanddreef waargenomen. Op 19 april hoorde Jandirk Buizer de eerste **Braamsluiper** aan de Parklaan; Annette van Berkel hoorde deze soort op 28 april bij de Akkerwinde. De eerste **Grasmus** werd op 18 april in de Regulieren waargenomen (Marjan Buizer, Annette van Berkel). Voor de **Tuinfluit** was de eerste datum 9 april (Jouke Altenburg). Annette van Berkel had de primeur voor de **Zwartkop** op 3 april. Op 10 maart werd de eerste **Tjiftjaf** door Paul van Veen en Leo van der Kooij op diverse plaatsen in de bebouwde kom van Culemborg gemeld. Ruud Post en Annette van Berkel hoorden de eerste **Fitis** tijdens hun inventarisatie van de Zump op 25 maart. Op 17 juni zag Jouke Altenburg een mannetje **Bonte vliegenvanger** nabij de kruising Prijsseweg x Diefdijk.

Op 25 maart en 6 april werden **Boomklevers** waargenomen in de Plantage (Jouke Altenburg, Jandirk Buizer). Jandirk zag ook broedindicerend gedrag. De eerste **Wielewaal** is gemeld door Wim&Adrie Kievit: 7 mei – de Regulieren. De laatste

Sijs zong Annette van Berkel op 30 maart op de Akkerwinde toe. Op 8 mei zag Annette van Berkel 2 exx. **Paap** in de Baarsewaard. De eerste **Rietgors** werd op 12 maart door Jouke Altenburg bij de Put van Hussen zingend gehoord.

Literatuurvermelding:

Z.V.v.E.	Zeldzame Vogels van Europa	Aernoud van den Berg	1999
	Avifauna van Nederland deel 1	Uitgave K.N.N.V. & Uitgeverij GMB	
V.v.E.	Vogels van Europa	Lars Jonsson,	1993
		Uitgeverij Thieme	
V.H.G.	Vogels in het Hart van Gelderland	Rob Lensink, VWG Arnhem e.o.	
		Uitgave: K.N.N.V.	1993
V.v.N.	Vogels van Nieuwegein	red: G. Abel et. al.	
		Vogelwacht Utrecht	1999

Berichtje van de penningmeester

De contributienota's zijn verzonden.

Een hele geruststelling voor mij als penningmeester.

Samen met Breun Jansen, naast de producent van onze convo's, de Hak-al, het Jaarverslag en al die zaken welke aan onze leden moeten worden verzonden, hebben we die klus geklaard. En dat allemaal met een nieuw computerprogramma.

Breun is binnen de N.V.W.C. onze computerdeskundige bij uitstek en mede dankzij zijn inbreng heeft inmiddels elk lid, jeugdlid, donateur of begunstigde een brief met aangehechte acceptgiro in de brievenbus ontvangen.

Evenals voorgaande jaren was bij de contributienota een tweede acceptgiro meegezonden. Met deze tweede acceptgiro kunt u de NVWC extra steunen door één of meer knotbomen dan wel nestkasten te sponsoren. Een goede actie omdat daarmee voor een belangrijk deel extra werkzaamheden verbonden aan de nestkastenwerkgroep en knotgroep kunnen worden gefinancierd.

Omdat de NVWC dit jaar ook het 25-jarig jubileum viert, waarvoor het gehele jaar door, maandelijks speciale evenementen worden georganiseerd, kunt u deze acceptgiro ook aanwenden om een extra gift in dit kader over te maken.

Weest u er in ieder geval van overtuigd dat al hetgeen u, in financieel opzicht, aan de NVWC overmaakt op een uitstekende manier wordt aangewend en besteed. Er zijn onder ons heel veel leden die de werkzaamheden van de NVWC bijzonder waarderen maar zelf weinig of geen tijd hebben hier een daadwerkelijke inbreng aan te kunnen leveren. Die mensen zijn, door hun lidmaatschap, voor de vereniging onontbeerlijk. Juist zij zorgen voor een gezonde financiële basis. Zij bieden de verschillende werkgroepen binnen de NVWC de mogelijkheid te kunnen werken. Er kunnen dia-avonden worden georganiseerd. Aan de jeugdgroep wordt ruim aandacht besteed, er wordt een bibliotheek van

onderhouden, er wordt gas, water, licht en huur voor de Ketelvink van betaald. Kortom wij hebben u nodig. **ALLE LEDEN.**

Wij spelen beslist niet op uw gevoel maar we willen wel vragen eens goed na te denken over wat er allemaal voor komt kijken om een Natuur- en Vogelwacht, met alles wat daar aan vast zit, te kunnen runnen.

Wij zijn blij met u. Wij hopen dat u dat ook met ons bent.

Op het moment van schrijven zijn er al heel wat betalingen binnen gekomen. Er zijn er waarschijnlijk ook al weer enkele onderweg en er zullen er ongetwijfeld ook nog een aantal in een lade bij 'de nog af te werken post' liggen.

Met het nieuwe computerprogramma kunnen ook automatisch herinneringsbrieven worden aangemaakt. Zorgt u er voor dat we zo weinig mogelijk van die brieven moeten verzenden want ook dat gaat vandaag de dag helaas niet meer voor niets.

Ik reken op uw medewerking en zie met belangstelling uw naam op de bijgesloten bijlagen in de giro-envelop tegemoet.

Frans Waroux, penningmeester.

NVWC in vogelvlucht mededelingen vanuit de vereniging

1. inventarisatie vleermuizen

De zoogdierenwerkgroep heeft nog niet zo lang geleden een doorstart gemaakt en laat nu al van zich spreken. Op initiatief van René Jansen zijn een groot aantal kerkzolders en andere gebouwen in de Betuwe geïnventariseerd op vleermuizen. Een flinke klus, omdat uiteraard eerst met alle betrokken kerken afspraken moesten worden gemaakt. Maar in enkele dagen tijd hebben de enthousiaste leden van de werkgroep aangevuld met andere vleermuis-enthousiastelingen een goed beeld gekregen van wat er zoal aan vleermuizen rondvliegt (en slaapt) in onze regio. In een volgende Hak-al hopen we via een artikel of in deze rubriek de resultaten te kunnen melden.

2. legaat

Op de maandelijkse vergadering van september is gesproken over de besteding van het legaat, dat al wat langer geleden aan de NVWC is geschonken. Alle leden die ideeën daarover hadden, konden dit melden in die bewuste vergadering. Twee ideeën gaan uiteindelijk verder uitgewerkt worden. In de tuin bij de Ketelvink zal een vijver aangelegd worden. Daarmee verhogen we de natuurwaarde van de tuin, maar kan ook bij een breder publiek bekend worden wat er allemaal mogelijk is met een vijver in een stadstuin. Verder worden de mogelijkheden onderzocht van het plaatsen van een kunstmatige oeverwaluwand bij de zandwinning aan de Beusichemse Broeksteeg. Wanneer de zandwinning daar ophoudt, verdwijnt ook de broedgelegenheid voor deze vogels. Zo'n wand kan dan een uitkomst zijn. Ook hierover zult u in een volgende Hak-al verder worden geïnformeerd.

3. handen uit de mouwen

Op woensdagmiddag is er een kleine maar enthousiaste groep NVWC-leden die in en rond de Ketelvink de handen uit de mouwen steekt. Nu is de groep wel erg klein gebleken en om even enthousiast door te gaan met deze werkzaamheden wordt er naar uitbreiding van de groep gezocht. Wie kan er mee helpen?

4. gebruik (en misbruik?) van de uiterwaarden

In de maandelijkse vergadering voor de zomer is gesproken over het spanningsveld tussen recreatie en natuur in de uiterwaarden en dan met name in de Baarsem en Goilberdinger waard. Het zal meer NVWC'ers zijn opgevallen dat er veel honden los lopen in het gebied. En zelfs met motoren en auto's wordt er rondgereden. Er is door het bestuur van onze vereniging een brief geschreven aan de gemeente om onze zorg te uiten. Ook hebben we aangegeven als vereniging graag mee te willen denken over maatregelen die natuur en recreatie beter doen samen gaan. Wandelen is uiteraard geen probleem. Sterker nog: de uiterwaarden vormen een prachtige kans om veel mensen van de natuur te laten genieten. Maar niet alles gaat samen met natuur!

De gemeente heeft in een reactie laten weten dat er na de aanlegfase een afrastering met klephekken geplaatst zal worden. Ook zullen door het ontstaan van moerassige gebieden met name de kades toegankelijk blijven voor wandelaars en niet meer het hele gebied. Daarnaast zullen informatiepanelen ook bijdragen aan het sturen van het recreatief gebruik van het gebied, zo hoopt de gemeente. Helaas is het volgens de gemeente momenteel nog niet mogelijk om het gebied (gedeeltelijk) af te sluiten.

In de maandelijkse vergadering van september is afgesproken dat het NVWC-bestuur weer een brief schrijft aan de gemeente, waarin ze de verbazing van onze vereniging weergeven over het feit dat er (vooralsnog) geen beheervisie en -plan is voor de uiterwaarden. We hopen in een volgende Hak-al de reactie van de gemeente te kunnen melden. Ook elders in dit blad vindt u een artikel over dit onderwerp.

5. cursus IVN-natuurgids

Onze buur-vereniging, de Natuur- en Vogelwacht De "Vijfheerenlanden", organiseert voor belangstellenden een cursus voor IVN-natuurgids. De cursus duurt anderhalf jaar (1 x per 14 dagen) en start in november a.s. Info bij D.C. Drijvers 9TEL.: 0183-631860) OF f.j. DE Vos (tel.: 0347-372898).

6. subsidie knotwilgen

De knotwilgenwerkgroep heeft van het Gelders Landschapsbeheer f 155,00 subsidie gekregen als tegemoetkoming in de kosten. Nog gevraagd gaat worden aan de gemeente om een aanvullende subsidie.

**Eindelijk, eindelijk, eindelijk werd het dan toch 1 juni.
Dé dag van het vertrek voor het Hemelvaartkamp.**

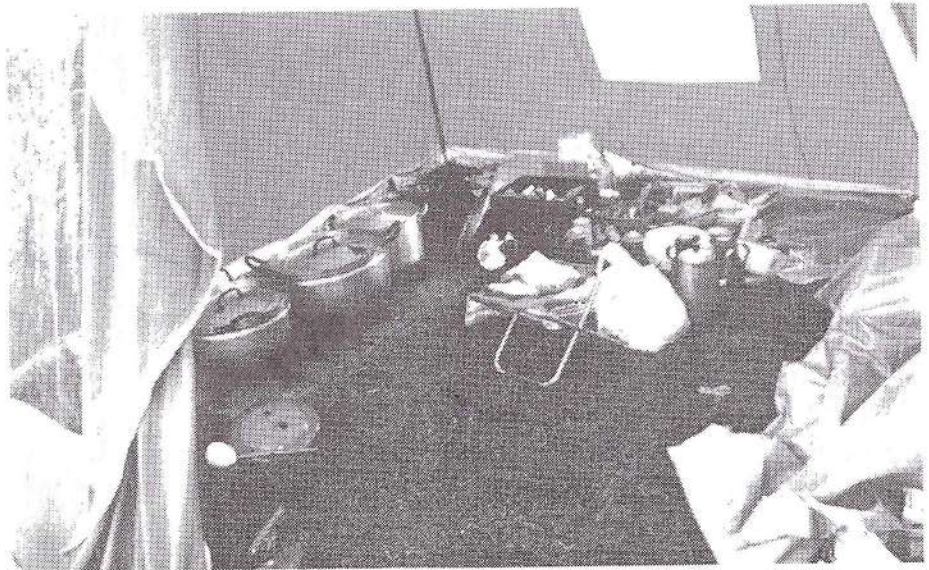
Waarom vertel ik dit zo uitbundig? Laat ik het u uitleggen.

Het is bij onze familie langzamerhand traditie geworden dat Ruud bij aanvang van het alzo traditionele kerstdiner vraagt: "En familie, waarheen gaan wij in het nieuwe jaar op vakantie?"

Het antwoord van diezelfde familie is een langgerekt gekreun. "Oh nee, daar heb je hem weer. "Pap, dat weten we echt nog niet". (De mensen die onze familie een beetje kennen weten dat onze vakantiebestemming zelfs 2 dagen voor aanvang nog kan wijzigen). "Máár", klinkt het dan tweestemmig uit de monden van Vincent en Anouk, "we gaan eerst nog op Hemelvaartvakantie". En daar lopen ze zich dan nog maanden op te verheugen. Zo blijkt de voorpret ook een hele leuke te zijn. "Mam, hoeveel weken nog, wanneer is het één juni?". Dat wordt regelmatig gevraagd.

En dan in éne horen ze ons zeggen, "zo kinderen, nog 3 dagen en dan gaan we op Hemelvaartvakantie". De verrassing is dan toch nog groot want ook voor hun gaat de tijd sneller dan ze denken.

En dus vertrokken wij op een zonnige woensdagmiddag met Henk en onze nieuwe aanwinst Tessa naar het zuiden van België. Twee van die melige mannen voorin de auto is al genoeg om de reis snel en gezellig te laten verlopen. Na een rit van ± 5 uur kwamen wij aan op het kamp. En net zo als andere jaren werden ook wij weer hartelijk begroet. Even wat drinken en eten en dan kamperement maken. Dit was voor ons dit jaar toch weer anders want onze kinderen hebben nu elk hun eigen tentje. Op de leeftijd van 11 en 13 jaar slaap je tenslotte niet meer bij elkaar in de tent. En gezien de hoeveelheid spullen die ze zelf nog even ingepakt hadden was dit ook niet mogelijk geweest. Wel hadden wij dit jaar een pechvogeltje aan boord (voor dit kamp toch nog een onbekend soort). Bij het opzetten van haar tentje schoot een stok uit de houder en trof Anouk op haar oog. Dat werd dan dus ook snel blauw. Maar als Anouk moe is heeft ze altijd al kleine oogjes dus is het niemand waarschijnlijk opgevallen. Afijn, tent staat, ze loopt naar het toilet en knalt met haar hoofd tegen de deur, waarna ik haar even op een stoel gezet heb en gezegd heb dat ze maar even een half uurtje moest blijven zitten om haar zaakjes weer op een rij te krijgen. Dat kreeg ze dan ook vrij snel en daarna kwam voor haar ook de heerlijke tijd aan om lekker te spelen met de andere kinderen en Tessa. Bij de donderdag die erop volgde is vooral het opstaan voor de kinderen nogal moeilijk. Blijkbaar heb ik geen kinderen maar marmotjes gebaard. (Wéér een nieuw soort op dit

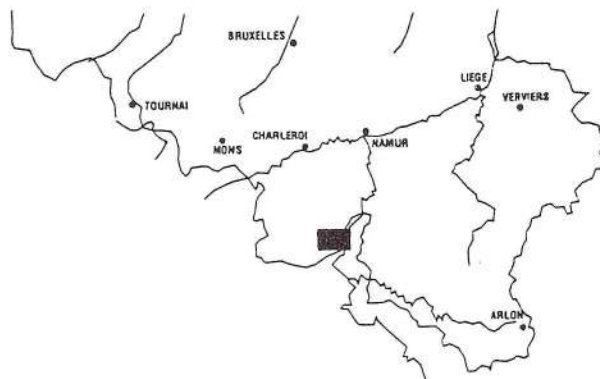
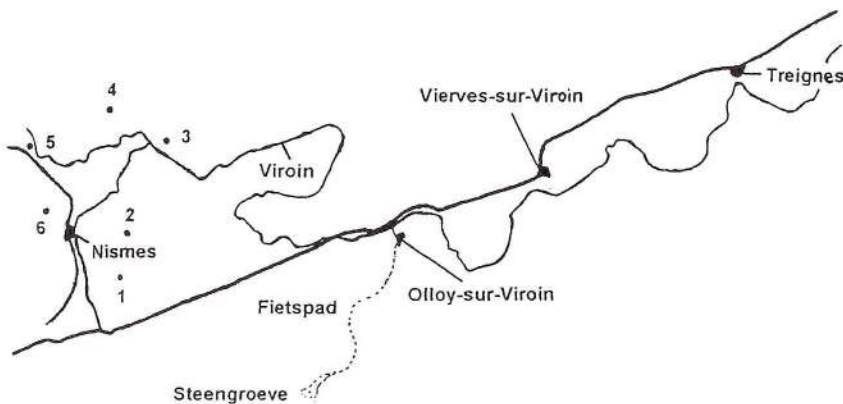
kamp!). "Oh, oh, 8 uur eruit, waar heb ik dit aan verdiend?" klonk het uit allebei de tentjes. Maar een lekker kopje thee met veel suiker (hè Anouk) doet wonderen. Misschien is dit wel de reden geweest dat zij die hele dag onder leiding van Nico een hele dagwandeling hebben gemaakt. Tessa heeft die wandeling trouwens twee keer gelopen want zij liep steeds van voor naar achteren om te kijken of iedereen wel mee kwam. Na een dag hard werken is het goed rusten en dus hebben wij ze op tijd naar bed gestuurd en ook niet meer gehoord tot de andere morgen 7 uur. De vrijdag was namelijk onze corveedag. Gedeelde smart is halve smart en vele handen maken licht werk. Al viel dat tijdens de lunch wel tegen want de hitte in de kooktent was ondraaglijk, wat Henk volmondig kan beamen.

Boodschappen doen in de supermarkt met Nico, Winny en Jil, JanDirk en Marian is een zeer aparte ervaring. Allereerst 3 karren regelen. Dan op naar de groenteafdeling waarbij Nico bij alles wat wij in de karren deponeerden uitrekende of er per persoon wel voldoende calorieën binnenkwamen. Dat heeft hij nog vrij lange tijd volgehouden maar met het tempo waarbij alles in de karren gezet werd en met zoveel vrouwen tegelijk boodschappen doen gaf hij het toch op een gegeven moment op. Die calorieën zouden de volgende week wel weer op peil gebracht worden. En tijdelijk iets minder calorieën kan voor veel mensen toch ook geen kwaad? Heerlijk gegeten en vooral gezellig gedronken en gekletst, dat zijn voornamelijk de high-lights van dit kamp geworden. De echte die-hards onder ons gingen natuurlijk wel de hele of halve dag op pad. Als geldig excuus had ik (vind ik zelf) Tessa, want zij is nog erg jong en niet gewend in die

hitte veel en lang te wandelen.....

Zaterdag nog gezellig op orchisjacht geweest bij de hondenkloof en 's middags, ach ja, die middag.... Wat zit er toch weinig bier in zo'n flesje, hè mensen. De zondag was nog even een verhaal apart. Toen Ruud ging afrekenen bleek er iets niet goed te zijn met de elektriciteitsberekening. Al vlot hadden wij zelf onze spullen ingepakt maar moesten toen nog een uur wachten voordat de campinghouder (alleraardigste man overigens) alles rond had. Daarna konden ook wij vertrekken en na een vlotte terugreis met bijzonder lachwekkende stop halverwege in een wegrestaurant arriveerden wij redelijk op tijd weer in Culemborg. Het was alwéér voorbij. Wat we eraan overgehouden hebben zijn hele fijne herinneringen. Reden genoeg om tijdens het traditionele kerstdiner te vragen: "Waar gaan wij in het nieuwe jaar op vakantie naartoe?". Oh neeeeeee, niet alweer!!

Tiny Post

Hemelvaartkamp 2000 De vallei van de Viroin

Dit jaar heeft de kampcommissie het reisdoel voor het jubileumkamp bepaald in de zuidelijkste provincie Namen tegen de grens van Frankrijk. De Valviroin, een klassieker op de kamplijst. In het plaatsje Olloy sur Viroin hebben de doorgewinterde hemelvaarders hun haringen in de grond geslagen op de prettige camping Try des Baudets.

Het gebied.

De vallei kenmerkt zich door uitgestrekte bossen, kalkhellingen, verlaten steengroeven, kronkelende beekjes, pittoreske dorpjes en natuurlijk de rivier de Virion. Namen zoals Montagne aux Buis en Tienne Breumont doen bij velen de bloeddruk stijgen. Ze veroorzaken een onbeschrijflijk gevoel van heimwee naar rijke flora en fauna; aldus een bloemrijke omschrijving uit één der reisgidsen. De streek is bij uitstek geschikt om vele nieuwe soorten te scoren. Velen onder ons hebben dat dan ook beslist bereikt. Natuurlijk op het gebied van vlinders, libellen, vogels, reptielen en uiteraard; planten. De Viroinvallei is een onderdeel van het 20.000 hectare grote natuurpark Viroin-Hermeton. Het omvat verschillende geografische streken. Ze vormt de overgang tussen de Ardennen in het Zuiden en de Famenne in het Noorden. Door deze geologische ligging kan deze streek zich beroepen op een hoge biologische rijkdom. Het park is vernoemd naar de elf kilometer lange rivier, de Viroin. Deze rivier wordt stroomopwaarts gesplitst in de Eau Noir en de Eau Blanche, bij het dorpje Dourbes. Wat oostelijk ligt van het plaatsje Olloy sur Viroin.

De kalkhellingen in het Noorden werden in vroegere tijden begraaasd door schapen. Intussen zijn zowel schaaap als herder allang met de noorderzon vertrokken. Hierdoor raken de kalkhellingen meer en meer begroeid, wat niet iedereen kan appreciëren. Door het te beheren worden de kalkhellingen begroeid door orchideeën, esparcette en zonneroosjes. Menige kalkheuvel wordt overwoekerd door het palmboompje (buxus) dat hier zijn meest noordelijke groeiplaats heeft.

In het gebied zijn vele wandeltochten uitgezet; variërend van één uur tot tochten van drie uur. Deze tochten kunnen worden ingezet vanaf het kamp door het hele gebied. Eén van de jongste onder ons heeft zonder enig besef van afstanden toch al het kruisjespad kunnen volgen. Hij heeft er wel vijf geteld. Om aan te geven dat verdwalen in dit gebied haast onmogelijk is. Op tijd terug zijn in het kamp is een ander verhaal.

Het kamp.

Met ruim zestig deelnemers en twee honden is dit jubileumkamp gehouden. Voor het tweede achtereenvolgende jaar met zoveel deelnemers met een grote diversiteit in leeftijd. Wederom ook dit jaar een fantastisch kamp. Zonovergoten, fijne sfeer, veel gezien en veel dorst. De kampregels werd (weer) strak gehouden door onze præses en door hem zelf net zo gemakkelijk overtreden. Ondanks dat is er geen wanklank gehoord. De administratie van het genuttigde werd volgens Zeeuws principe bijgehouden, wat inhoud, géén streep te veel hé. Kortom de sfeer zat er goed in en dat is nog steeds bijzonder. De deelnemers hebben zich dit jaar bijzonder goed gekweten van hun corvee taken. Iedere avond een gevarieerde dis voorschotelen, naar grootmoeders recept, rekening houdende met allerlei wensen is al een prestatie op zich. Een internationale keuken, in de vorm van

Bokkenorchis

Chinese nasi, Italiaanse macaroni, Franse salades en natuurlijk Adrie's Hollandse groentesoep, stond iedere avond dampend te wachten op de uitgehongerde excursie-lijers. Koffie drinken bij een ondergaande zon, met koek, om de nacht in te gaan, die naar eigen inzichten werd ingevuld.

Excursies.

Iedere dag was de keuze tussen een ½-dag of een hele dag excursie. En zelfs voor de die-hards twee maal een ½-dag. Het gebied liep in een straal van zo'n 30 km rondom het kamp; ten zuiden van Mariembourg, ten westen van Dourbes, ten noorden van Nimes en ten

oosten van Frasnes. Of te wel zo'n veertig kilometer onder Charleroi. Op de lijst (elders in dit blad) met waarnemingen staan dieren en planten die op verschillende dagen in dit omschreven gebied gezien zijn. Deze lijst heeft dus geen enkele wetenschappelijke waarde, maar kwam tot stand door het min of meer toevallig aanwezig zijn van kampgangers. Vlinders zijn in dit Hemelvaartweekend door allen veel gezien en maken, in verhouding tot andere kampen, een belangrijk deel uit van de dagelijkse waarneming. Dit komt mede door het mooie weer en de bijzondere geologische ligging van deze streek.

Verslag Jubileumkamp

Door Vincent Post

Het kamp bracht ons dit keer naar het buitenland namelijk naar Zuid- België. Vlak bij de Franse grens. Het was een mooi uitgekozen gebied voor planten observeerders, vogelaars en vlindersaars.

Toen wij België inreden met Henk Vennix, beloofde het al weer wat te worden want de reis verliep gezellig en vol met vreugde. Het was toen woensdag en wij kwamen aan. Natuurlijk niet gelijk de beuk erin maar eerst een flinke leut koffie achterover. Nadat de koffie op was en met wat gezeur van m'n zus en ik konden we dan toch eindelijk de tenten uit de kreukelstand halen. Na een jaar daar was ie dan! Er moesten nog een paar mensen komen maar daar konden we niet op wachten. Dus we begonnen met de eerste 1 minuut stilte.....Tja en voor je het weet is het alweer donderdag! Zo, snel? Jahaa! Waar was ik? O, ja donderdag er waren gelijk 4 excursies in de race. En met één daarvan was ik mee. Tijdens de wandeling hoorde wij telkens het o zo leuke treintje zijn stoom afblazen. Dus na een tijdje waren wij wel benieuwd hoe dat treintje er uit zag. Maar goed na een tijdje wandelen kwamen wij bij een spoor aan en na een snelle blik op het stationsbord te hebben geworpen zagen wij dat het treintje er zo aan kwam! En wij besloten even te gaan wachten wè moesten toch een pauze houden dus waarom ook niet? En ja wel hoor daar kwam het treintje aan gereden. Iedereen die zijn toestel bij zich had schoot zijn rolletje vol. Maar we werden niet op gehaald, dus liepen we verder. Maar we waren zo moe. Dus namen we snel de bu..benenwagen.(Slik) en de week gaat verder dus zo doende kwamen we ook bij de zaterdag. En wat begon met een water splehs werd al gauw een waterboem. Water vloog om je oren en belande op je schoot. En alle auto's kregen ook gelijk een beurt. Maar aan alle leukigheid komt een einde. Zo ook aan dit fantastische kamp. Maar de spullen moesten wel weg dus toen kwam er de term, wil iemand nog hagelslag alsjeblieft en cola? Nee? Weg ermee of kloek kloek kloek! Hè, wat leuk ik schreef al "aan alle dingen komt een eind" dus ook aan dit jubileum verslag tot het volgende kamp of weer iets anders! We zien wel. Toi Toi!

Dagvlinders in de Viroinvallei

Hoewel het niet officieel zo heette, was het kamp bijna een vlinderkamp. Iedere excursie kwam terug met enthousiaste verhalen over de blauwtjes, dikkopjes en pages die men had gezien, en uiteindelijk hebben we met z'n allen ook bijzonder veel gezien. Er zijn zeker 45 soorten waargenomen tijdens deze vijf dagen en dat is een enorm aantal als je bedenkt dat je in Nederland in een heel jaar nooit verder zult komen dan zo'n 50 soorten (dan moet je wel het hele jaar het hele land doorcrossen).

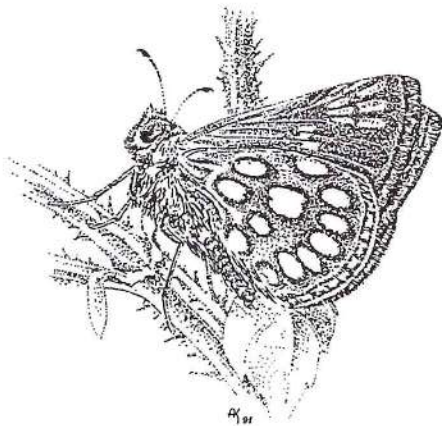
In de bijgevoegde lijst staan alle waargenomen dagvlinders en in dit artikelje zal kort op de waargenomen vlinders worden ingegaan.

Dikkopjes

In Nederland is het zo heerlijk eenvoudig, daar komt van de spikkeldikkopjes alleen de aardbeivlinder voor.

In de Viroin echter kun je ook het voorjaarsspikkeldikkopje en het kalkgraslanddikkopje tegenkomen, zodat er nu echt gepuzzeld kon worden. We hebben aardbeivlinder en kalkgraslanddikkopje beide gevonden en ook een bijzondere vorm van de aardbeivlinder, waarbij de witte vlekjes zo zijn uitgegroeid dat er grote witte vlakken ontstaan. Helaas staat deze vorm, 'taras' genaamd, niet in de vlinderboeken, zodat een aantal mensen nogal in verwarring werd gebracht.

Niet alleen spikkeldikkopjes waren aanwezig, maar ook het bruin- en bont dikkopje werden gezien en zelfs al de eerste geelspriet- en groot dikkopjes, die pas vanaf half juni echt beginnen te vliegen.

Spiegeldikkopje

Grote pages

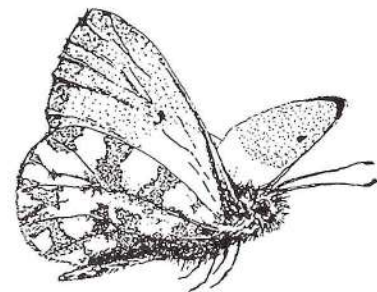
De grote pages zijn echte spektakelbeesten: groot, felgekleurd en goed herkenbaar. Al de eerste dag werd de koningspage gezien en ook de koninginpage is waargenomen. Vooral die koningspage is leuk, want ook in België komt deze soort maar erg weinig voor. Pas als je verder naar het zuiden gaat, Frankrijk in, dan wordt de soort wat algemener. De prachtig lichtgele grondkleur met de zwarte strepen en lange staarten maken de koningspage onmiskenbaar. Zijn zusje, de

koninginpage is donkerder geel en heeft niet van die strepen, maar meer zwarte vlekken en wat kortere staartjes.

Witjes

De koolwitjes kennen wij Culemborgers erg goed. Klein-, klein geaderd en groot koolwitjes zijn de meest voorkomende soorten in onze omgeving. In de Viroin is dat niet echt het geval. Ze komen er alle drie wel voor, maar zeker niet in die enorme aantallen die wij kennen. Daarnaast hebben nog heel wat meer soorten witjes gezien tijdens het kamp.

Van de luzernevlinders hebben we twee soorten op de lijst staan. De zuidelijke luzernevlinder is een echte kalkgraslandbewoner. Deze honkvaste vlinder heeft paardehoefklaver als waardplant en deze kritische plantensoort komt uitsluitend op kalkgraslanden voor. De gele luzernevlinder is bijzonder moeilijk te onderscheiden van de zuidelijke. Zelf als je ze 'in de hand' hebt is het soms een probleem om er de juiste naam op te plakken. De gele luzernevlinder is echter een trekvlinder die op allerlei plekken kan worden waargenomen. Als je dan ook zo'n vlinder langs ziet scheuren over een maïsakker, dan mag je er vanuit gaan dat het hier de gele luzernevlinder betreft, hoewel je dit natuurlijk niet zeker weet. Veel makkelijker te herkennen is het groot geaderd witje. Het is een grote witte vlinder met geheel zwarte en daardoor opvallende aders.

Oranjetipje

Ook al was het begin juni, de oranjetipjes hebben we toch nog gezien, hoewel op een aantal plekken alleen

nog maar eitjes en rupsen te vinden waren. Het is een echte voorjaarsvlinder, die op haar top is in de eerste helft van mei.

Het boswitje vliegt ook in het voorjaar, maar deze soort heeft twee generaties, zodat hij in juli weer volop vliegt. Het blijft een prachtig gezicht om zo'n fragiel en slank vlindertje over een zonbeschenen bospad te zien fladderen. In dit geval is die term volledig terecht, want vliegen kun je het niet noemen.

De citroenvlinder daarentegen vliegt. Met krachtige slagen gaat deze forse vlinder de bossen door op zoek naar een partner, nectar of een plek om eitjes af te zetten.

De familie van de kleine pages, vuurvlinders en blauwtjes was ook goed vertegenwoordigd tijdens het kamp. Naast de bekende kleine vuurvlinder, boomblauwtje en icarusblauwtje zagen we ook de bruine vuurvlinder, een soort die in Nederland op de rode lijst staat en zelfs de pruimepage, die helemaal verdwenen is uit ons land. Die pruimepage is trouwens ook hier een zeldzame verschijning, want lang niet iedere kampganger heeft het diertje gezien. Dat is jammer, want met de sterke oranje tekening is het een schitterende vlinder. De soort is gebonden aan sleedoorn (*Prunus*). Struweel van deze plant is zeer wijd verbreid in de Viroin, en waarschijnlijk hebben we er mede zo weinig gezien omdat we nog wat te vroeg in het jaar waren. De soort begint net te vliegen in juni. Het groentje is al een maandje bezig dan en deze hebben we dan ook op meer plaatsen gezien. Van de bijzondere blauwtjes was het dwergblauwtje op een aantal kalkgraslanden redelijk aanwezig. Het klaverblauwtje was veel schaarser en het bruin blauwtje kon je zelfs op de camping tegenkomen.

Sleutelbloemvlinders

De sleutelbloemvlinder is de enige vertegenwoordiger in Europa van de familie van de sleutelbloemvlinders. Het is een voorjaarssort, die, u vermoedde misschien al zoiets, gebonden is aan sleutelbloem. De vlinders kun je zien drinken op allerlei andere planten, maar de rupsen zijn helemaal gespecialiseerd op *Primula*. We hebben de soort maar weinig gezien.

Aurelia's

Voor een aantal mensen zal het een verrassing zijn om de grote ijsvogelvlinder op de lijst te zien staan. Hadden we die ook gezien? Neen, de meeste mensen niet, maar toen het werkende deel van de kampgangers al richting Culemborg vertrok bleven er nog wat vakantiegangers achter. Laten die nou, ondanks het

slechte weer tijdens de zondag de grote ijsvogelvlinder aantreffen. Niet alleen werd de soort gezien, Wim Kievit is het zelfs gelukt om er een dia van te maken, dus dat is helemaal kicken. Het is namelijk een uiterst zeldzame vlinder, die je ook in de rest van Europa maar mondjesmaat tegenkomt. En dan nog zit ie vaak in de boomtoppen, dus fotograferen: ho maar! Ik zal niet alle aurelia's noemen, maar nog wel wat krenten uit de Viroinvlinderpap zoals rouwmantel, zilveren maan en zilvervlek. Deze laatste is ook in de Viroinvallei schaars en ook deze is helaas niet door iedereen gezien. Ook de akkerparelmoervlinder is maar een dag gezien. Dit komt ook met name omdat de voorjaarsgeneratie net weg was, terwijl de zomergeneratie er nog net niet was: de bekende 'dip'. De moerasparelmoervlinder, nog zo'n soort die uit Nederland is verdwenen kwamen we wat meer tegen. In deze omgeving zit de soort op de droge en schrale kalkgraslanden en de mensen kijken je dan ook wat ongelovig aan als je zegt dat je in die droogte de moerasparelmoer ziet. Zo raar is dat overigens niet. De Nederlandse naam is helemaal gebaseerd op het voorkomen van de vlinder in ons kikkerlandje en hier zat hij alleen in blauwgraslanden op blauwe knoop. In het buitenland echter wordt ook duifkruid als waardplant voor de rupsen gebruikt, en die staat op de droge kalkgraslanden. Ook de bosparelmoervlinder zit wel buiten het bos, hoewel er wel een duidelijke voorkeur bestaat voor beschuttende elementen. Deze parelmoervlinder hebben we maar op een paar plekken waargenomen.

Zandoogjes

Als laatste familie zijn de zandoogjes aan de beurt en hiervan hebben we zeven soorten gezien. Van bruin zandoogje en de mogelijke waarneming van het oranje zandoogje gaat het om hele vroege vlinders. Deze soorten vliegen pas echt goed van eind juni tot ver in juli.

Het hooibeestje vliegt bijna aaneengesloten van mei tot oktober en ook tijdens het kamp hebben we de soort regelmatig gezien. Het tweekleurig hooibeestje stond nog duidelijk aan het begin van haar vliegtijd en we zagen de soort pas de laatste dagen iets meer. Tot slot een vlinder die haar naam wel eer aan doet, namelijk de rotsvlinder. Deze is inderdaad gebonden aan plaatsen waar kale rotsen aan de oppervlakte komen en hoewel we de soort iedere dag hebben gezien is het ook in de Viroinvallei geen algemene verschijning.

De paar dagen in de Viroinvallei hebben bijzonder veel vlinders opgeleverd. Dit ondanks het feit dat het weer niet iedere dag optimaal was. Het gebied is zeker nog wat meer bezoekjes waard.

Waargenomen Dagvlinders in de Viroinvallei

31/5/00-04/06/00

Bruin dikkopje
Kalkgrasland dikkopje
Aardbeivlinder
Bont dikkopje
Geelsprietdikkopje
Groot dikkopje

Koninginnepage
Koningspage

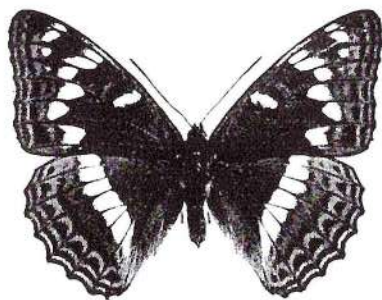
Groot geaderd witje
Groot koolwitje
Klein koolwitje
Klein geaderd witje
Oranjetipje
Boswitje
Gele luzernevlinder
Zuidelijke luzernevlinder
Citroenvlinder

Kleine vuurvinder
Bruine vuurvinder
Pruimenpage
Groentje
Sleutelbloemvlinder

Boomblauwtje
Dwergblauwtje
Klaverblauwtje
Bruin blauwtje
Icarusblauwtje

Grote ijsvogelvlinder
Dagpauwoog
Distelvlinder
Atalanta
Rouwmantel
Kleine vos
Gehakkelde aurelia
Landkaartje
Zilveren maan
Zilvervlek
Akkerparelmoervlinder
Moeraparelmoervlinder
Bosparelmoervlinder

Bruin zandoogje
Oranje zandoogje
Hooibeestje
Tweekleurig hooibeestje
Bont zandoogje
Argusvlinder
Rotsvlinder

GROTE IJSVOGELVLINDER

Libellen en 'overige insecten'

Inleiding

Behalve veel dag- en nachtvlinders komen in de Viroinvallei ook grote aantallen andere insecten en spinnen voor. Bij de meest opvallende dieren was wel vaak een naam te vinden. Sommige waren lastig (teek, teek, teek en nog meer teek) andere aaibaar en/of mooi.

Kinderen

Grote leveranciers van kleine beestjes waren de kinderen. Regelmatig werden ons (wij van de insectenwerkgroep) allerlei al of niet dode diertjes, los of in potjes in onze handen gestopt. Uiteraard reageerden we (haast) altijd even enthousiast. We zochten samen met de kinderen in de boeken naar namen en als die niet te vinden waren (of zo'n beest had alleen een niet uitspreekbare wetenschappelijke naam) dan gaven we hem een passende Nederlandse naam. Die naam werd bijgeschreven op de lijsten in de gezamenlijke tent.

Kinderen en kevers

Op de eerste kinderexcursie is de 'Grote zwart met gele stippeltjes snuitor' gevonden. Dit was een 2 cm grote zwarte snuitor met gele stippels die traag rondkroop op het asfaltpad op de camping. Hij (of zij) behoort tot het geslacht *Liparus* waartoe de 7 grootste soorten snuitorren van onze streken behoren. De larven ontwikkelen zich in de wortels van verschillende schermbloemen.

Op diezelfde excursie blijkt de Meikever van dichtbij een erg harige aaibare kever te zijn. Dus werd er geaaid. Natuurlijk pas nadat Jouke hem gefotografeerd had anders zou hij met verwarde haren op de foto komen.

Marieke vond een schitterend fel groen kevertje met oranje vlekjes op zijn vleugelpunten. Gelukkig was ook dit dier in de insectengids te vinden en het had zelfs een Nederlandse naam: Basterdweeckschildkever. Als larve is het een insectenjagertje. Marieke was zo aardig om dit mooie dier aan iedereen in het kamp te laten zien.

Een hele ochtend koesterde en knuffelde Anouk een prachtige mestkever alsof het een paard was.

Libellen

De beekjuffers waren de meest opvallende en meest algemene libellen die in het Viroindal gezien zijn. Het zijn typische dieren van schoon, stromend water. Tijdens een van de kinderexcursies langs de Viroin vonden de kinderen diverse vleugels van zowel Bos- als Weidebeekjuffers. Vlakbij broedde een Grote gele kwikstaart! Een verband????

Op diezelfde oever werd ook een huidje gevonden van een grote uitgeslopen libel. Determinatie bracht aan het licht dat het om de Gewone bronlibel ging. Ook dit is zo'n typische soort voor stromende beken. Leuk was de vondst van Blauwe glazenmakerlarven in een karrespoor in een erg vochtig bos bij Gimneé. Samen met de Alpenwatersalamander zwommen ze rond in een soort brij van watervlooien. Leuk vooral omdat het aangeeft in wat voor extreme biotopen de Blauwe glazenmaker haar eieren afzet.

Wantsen

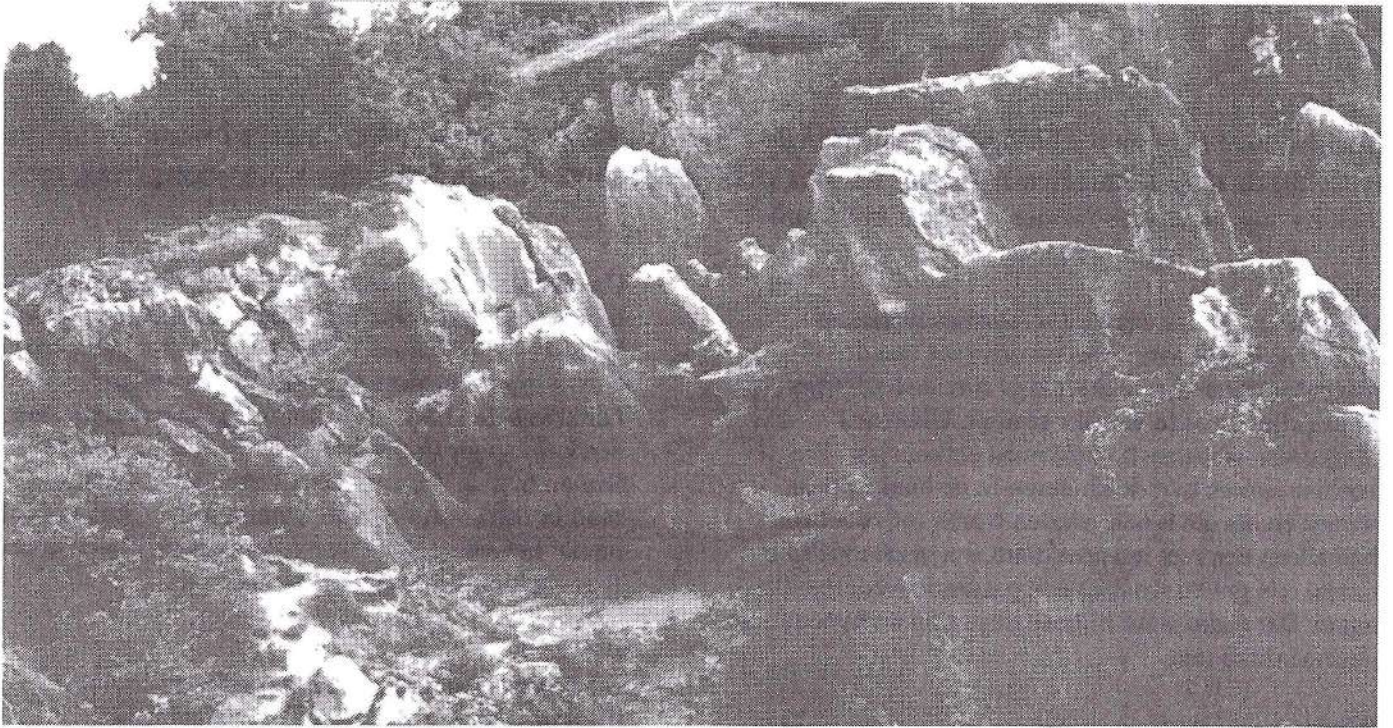
Bij de wantsen komen zeer opvallende en fraaie soorten voor. Omdat Theo een wantsentabel meegenomen had was de verwachting hoog gespannen. Helaas vond hij slechts de tijd om één soort te determineren: de Gestreepte wants of Pyamawants!

De Vuurwants, de Groene stinkwants en de 'Geelgestreepte wants met oranje vleugelpuntvlekken' (*Miris striatus*) werden allen door anderen ingebracht. De laatste werd door Joske en Marieke gevonden. Zou dat iets met 'de appel valt niet ver van de boom' te maken hebben?

Spinnen

Enkele spinnen waren zeer opvallend en op naam te brengen. Zo was er de fraaie Gele krabspin en een schitterende groene spin (*Micrommata viriscens*) van zo'n 2 cm groot. Natuurlijk bleven de teken niet onopgemerkt (zie verslag teken). En dan waren er nog de legio bruine ongeïdentificeerde spinnetjes die menen dat de nok van een tent wel een erg goede jachtplek moet zijn. Opvallend waren ook de spinnen die zich tussen Ellen's speelgoed door spoedden alleen om haar aan het schrikken te maken. Het opvallende aan deze kleine dieren waren de gillen die ze aan Ellen wisten te ontlokken.

Er valt uiteraard nog veel meer te vertellen over alle belevingen met de gevonden insecten en andere beestjes. Maar je moet ergens stoppen. Duidelijk zal zijn dat er veel gezien en genoten is.

Fondri des Chiens

Overige geleedpotigen

*Libellen*Weidebeekjuffer (*Calopteryx splendens*)Bosbeekjuffer (*Calopteryx virgo*)

Blauwe breedscheenjuffer

Vuurjuffer (*Pyrrhosoma nymphula*)

Azuurjuffer

Lantaarntje

Blauwe glazenmaker (larven)

Gewone bronlibel (huidje)

Plasrombout

Platbuik

Sprinkhanen

Grote groene sabelsprinkhaan (nymphen)

Bramesprinkhaan (nymphen)

Veldsprinkhaan sp (nymphen)

*Wantsen*Pyamawants/Gestreepte wants (*Graphosoma italicum*)

Vuurwants

Groene stinkwants

'Geel gestreepte wants met oranje vleugelpuntvlekken (*Miris striatus*)*Overige insecten*

Kameelhalsvlieg (larve)

Bloedcicade (*Cercopis vulnerata*)'Zweefvlieg met wesp mimicry' (*Chrysotoxum sp*)'Grote harige roofvlieg' (*Laphria flava*)

Rode bosmier (nesten)

Vliesvleugeligen

Hoornaar

Veldwesp sp (*Polistes sp.*)

Rupsendoder (fam. Ichneumonidae)

*Kevers*Kortschildkever (*taphylinus caesarens*)Kleine wespenbok (*Clitetus arietus*)Grote wespenbok (*Plagionotus arcuatus*)Mierenzakkever (*Clytra quadripunctata*)22-st-lieveheersbeestje (*Thea 22-punctata*)

Mestkever sp. (fam. Scarabaeidae)

Gouden Tor (*Cetonia aurata*)Basterdweeckschildkever (*Malachius bipustulatus*)Meikever (*Melolonta melolonta*)'Grote zwart met gele stippeltjes snuitor' (*Liparus glabirostis*)Reuzengoudhaan (*Timarcha tenebricosa*)Steilkopje (*Cryptosephalus sericeus*)'Molmkever' (*Valgus hemipterus*)Zandloopkever sp. (*Cincindela sp.*)Doodgraver (*Nicrophorus vespilloides*)Junikever (*Amphimallon solstitialis*)Glimworm (*Lampyris noctiluca*)*Spinnen*

Gele krabspin

Groene spin (*Micrommata viriscens*)*Teek*

Tekenen

De wel meest op naamgebrachte geleedpotige op dit kamp. Na zondag had niemand meer problemen om dit beestje op naam te brengen. Ze waren ook niet schuw. Van heel dichtbij kon je dit wonderlijke diertje bewonderen. Enkele waren zo gek op ze geworden dat zij ze wel konden vermoorden. De teek bracht vele Babylonische spraakverwarringen met zich mee. Regelmatig na een lange excursiedag werd er geroepen om een 'tekenpen'. De jeugd onder ons vloog naar hun tenten en brachten hun mooiste viltstift of potlood. Teleurgesteld liepen zij terug, omdat zij niet dát hadden gebracht wat verlangd werd. Nieuwe begrippen werden geïntroduceerd. Zo is een 'tekendoos', een gebeten vrouw. Zo stond bij de kreet 'teekfive' een jongeman enthousiast met zijn hand omhoog, terwijl de ander juist zijn vijfde teek uit zijn lichaam draaide. Vele woordspelingen zijn gevonden omtrent de teek; 'teek-out', 'in-teekgesprek', 'zij is ge-teken-d', wat mij weer brengt op Adri die de kroon spande door een teek te melden welke in haar navel was gevestigd, een natuurlijke kijk op pearcing.

Even zo goed is dit beestje niet zo onschuldig als het lijkt!

Teken zijn 'arthropods' welke, samen met spinnen en schorpioenen, tot de familie van de 'Arachnida' behoren. Er bestaan twee soorten; 'harde' en 'zachte'. Alle teken zijn bloedzuigers, die parasiteren op gewervelde diersoorten als vogels, reptielen en zoogdieren en dus ook op mensen. De harde teek, '*Exodes Ricinus*' en '*Rhipicephatus sanguineus*' drager van *Borrelia* (ziekte van Lyme), TBE, Ehrlichia., komt in Europa voor en is in staat bovengenoemde ziekten op de mens over te brengen. Gedurende zijn levenscyclus ondergaat de teek verschillende ontwikkelingsstadia. Na uit het eitje gekomen te zijn, wordt de larve een nimfen en uiteindelijk een volwassen teek. Gedurende ieder ontwikkelingsstadium heeft de teek bloed als voeding nodig. Infecties worden door de teek dan ook via het bloed overgebracht.

Na een beet door de met de bacterie *Borrelia* besmette nimfen wordt meestal na drie weken een rode plek rond de bijtplek zichtbaar. Na verloop van enige dagen zal deze plek groter worden en in het midden veelal ophelderden. De bacterie kan zich onder andere via de bloedbaan in het lichaam verspreiden, waarna binnen weken tot een paar maanden ziekteverschijnselen kunnen ontstaan van het zenuwstelsel, de gewrichten en het hart. De meest voorkomende symptomen zijn; aangezichtsverlammingen, dubbelzicht, heftige pijnen in armen, benen of de romp, één of meerdere gezwollen pijnlijke gewrichten. Aandacht vragen van

een huisarts wordt sterk aanbevolen die met antibioticum in een vroeg stadium een genezing kan bieden. Noteer de datum van een tekenbeet, dit kan belangrijke informatie zijn voor de behandelde arts.

Er zijn nu zo'n 850 soorten bekend. Teken bestaan al vele miljoenen jaren. Zij houden van warme omstandigheden met een hoge luchtvochtigheidsgraad. In het algemeen zitten zij dan op grassprietten in bossen en velden. Teken staan bekend om hun zeer sterk ontwikkeld vermogen om warmte en koolzuur op enkele meters afstand op te merken, hierdoor kunnen ze een passerende gastheer/-vrouw waarnemen en zich daaraan beet pakken. Ook bewegingen in de vegetatie worden meteen opgemerkt. Zij laten zich onmiddellijk vallen.

Controle van het lichaam op teken, vooral nimfen, na een wandeling in een natuurgebied kan erger voorkomen. De kans dat een teek de *Borrelia* overbrengt, neemt toe naarmate de teek langer in de huid vastzit. Zo snel mogelijk en verantwoord verwijderen (met een draaibeweging en rustig trekken) van een teek, met een tekenpen is dus belangrijk.

Zij die dit stukje, na dit hemelvaartkamp, in goede gezondheid kunnen lezen behoeven zich dus niet meer al te veel zorgen te maken. De kans dat hij of zij door *Borrelia* besmet is, is voor een belangrijk deel afgenomen en kunnen dus met een gerust hart verder lezen.

[x 1½]

Reptielen en amfibieën in de Viroinvallei

Wij, Winny en Jil, hadden toegezegd om speciaal te letten op reptielen en amfibieën gedurende de diverse excursies in de omgeving van de kamplocatie.

Naar verwachting kun je in de Viroinvallei zeven soorten reptielen en zestien soorten amfibieën aantreffen. Gedurende het jubileumkamp zijn van deze totaal drieëntwintig soorten er acht waargenomen.

De **Muurhagedis** (*Podarcis muralis*) is door bijna alle deelnemers meerdere malen gezien op stapelmuurtjes en ruige plekken. Deze soort treft men in Nederland alleen aan bij de zgn. Bosse Fronten in Maastricht.

Twee deelnemers zagen de **Levendbarende hagedis** (*Lacerta vivipara*) in de wegkant van de toegangsweg naar de camping.

Een fraaie, doch helaas vermoorde **Ringslang** (*Natrix natrix*), is door veel deelnemers aangetroffen op de spoorbaan. Een niet natuurliefhebber had de ringslang met een steen op de kop geslagen, want slangen en hazelwormen zitten nog steeds in het verdomhoekje en dienen te worden opgeruimd.

Op vochtige plaatsen zijn regelmatig gesignaleerd de **Bruine kikker** (*Rana temporaria*) en de **Gewone pad** (*Bufo bufo*).

In een klein beekje heeft een kleine groep excursiegangers larven van de **Vuursalamander** (*Salamandra salamandra*) waargenomen.

Tenslotte zijn waarnemingen gemeld door Annette en Dinky van de **Alpenwatersalamander** (*Triturus alpestris*) en de **Vinpoot- of Draadstaartsalamander** (*Triturus helveticus*) in poeltjes in de omgeving van het kamp.

De matige score van acht van de drieëntwintig soorten is wat ons betreft ruimschoots gecompenseerd door het enorme aantal waarnemingen van andere fauna en

flora en door de kans om met ruim zestig leuke mensen te genieten van een heerlijk jubileumkamp.

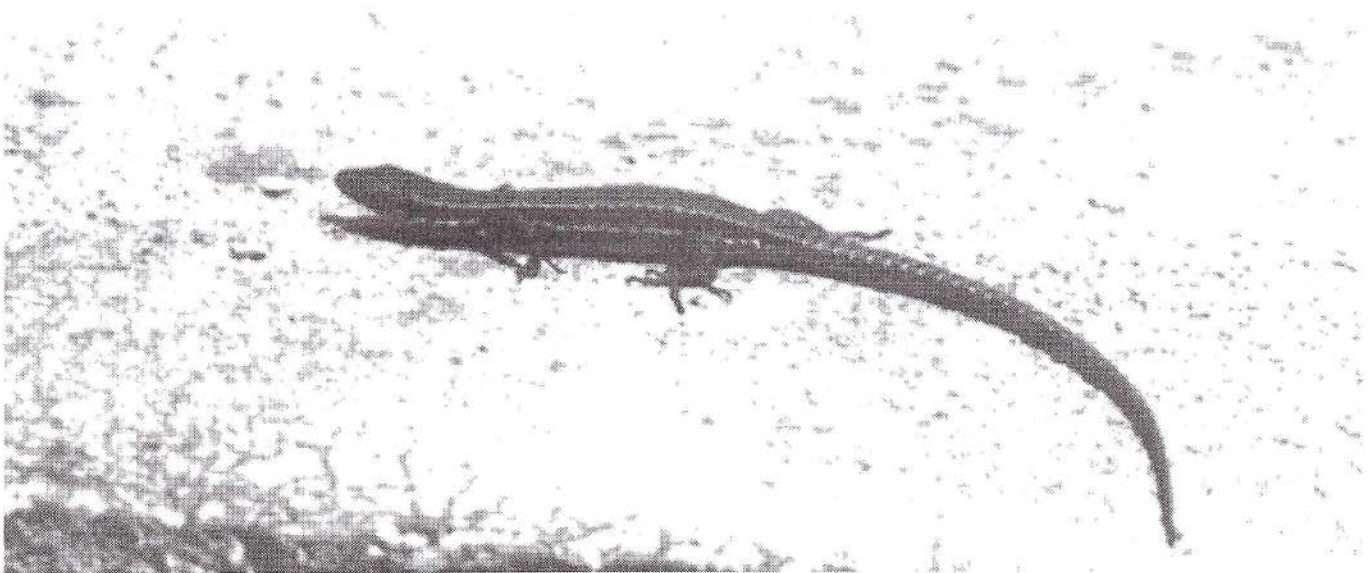
Carla is hierbij nogmaals gevrijwaard van enige blaam voor het plukken van een deel van een z.z.z. plant bij de uitgang van een van de excursieplaatsen. Wij, Carla en Jil, herkenden het plantje niet en konden niet vermoeden dat het een z.z.z. exemplaar betrof. Bovendien riep Wim, die de uitgang reeds was gepasseerd, pluk maar. Na langdurig zoeken in de flora door Wim, Leo en een behulpzame Vlaming uit Hoogstraten, bleek het hier te gaan om de **Ruige Heemst** (*Althaea hirsuta*). Genoemde Vlaming, die nog steeds op zoek was naar zijn 28ste orchideeënsoort in de Viroinvallei te weten het **Asperge Orchis** (*Limodorum abortivum*), begaf zich direct na de determinatie naar de plaats des onheils teneinde de rest van de plant op zijn standplaats te kunnen ontmoeten.

Winny en Jil Verdouw

Muurhagedis
Levendbarende hagedis
Ringslang

Bruine kikker
Gewone pad
Vuursalamander

Alpenwatersalamander
Vinpoot- of
draadstaartsalamander

muurhagedis

Een huismoedertje in het toiletgebouw

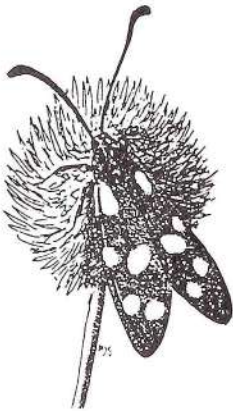
Hier volgen geen huishoudelijke impressies van het kamp maar een verslag over interessante nachtvlinder en nachtvlindersaars die in Olloy-sur-Virion en omgeving zijn waargenomen tijdens het kamp.

Tijdens een warme maaltijd die in de schaduw genuttigd werd, omdat het zo warm was, kwam Ellen Huijsser aan met een vlinder in haar handen. Het was een nachtvlinder met een twee centimeter groot lijfje en met in verhouding veel te kleine vleugeltjes. Toen ik het dier onder ogen kreeg dacht ik dat het een vrouwtje was van een nachtvlindersoort waarvan de vrouwen helmaal niet kunnen vliegen. Andere kampdeelnemers dachten dat het een misvormd diertje was waarbij wat mis was gegaan bij het uitvouwen van de vleugeltjes. Enfin, nadat alle geïnteresseerden zich over deze mysterieuze vlinder gebogen hadden, zette Ellen het beestje op een tak van een boom. Even later bleek dat er toch nog een NVWC-er was, die het wonderlijk beest gemist had en nog even wilde kijken. Deze ontdekte dat het dier inmiddels een mooie verse huismoeder (*Noctua pronuba*) geworden was. Blijkbaar was het proces van uitvouwen en oppompen van de vleugels nog maar net begonnen toen Ellen het dier ving. Maar eenmaal tot rust gekomen, heeft het dier zich toch nog kunnen 'ontpoppen' tot een mooie nachtvlinder met kenmerkende geeloranje vleugels (een soort schortje).

Huismoedertje

Er waren ook diverse nachtvlinders overdag actief. Sommige erg mooi en leuk om te zien. Zoals het Boterbloempje, een knal geel vlindertje met bruine vlekjes, waardoor een pantervelachtig patroon ontstaat. De Latijnse naam is dan ook niet voor niets *Pseudopanthera marcularia*. Of de gamma-uil (*Autographa gamma*) met zijn kenmerkende pistooltjes op zijn vleugels. Maar er waren ook nachtvlinders die weliswaar mooi waren, maar als minder leuk ervaren werden. Ik geloof dat onder de

St.-Jansvlinder

echte vlindersaars vooral Gerben nog het meest gemopperd heeft op de bruine daguil (*Euclidia glyphica*). Een prachtige bruine, wat gevlekte uil, die zelfs een ervaren vlinderkijker als Gerben, op een dwaalspoor wist te brengen. Vol enthousiasme is Gerben diverse keren, ongetwijfeld vol opwindende gedachten over wat voor een bijzondere waarneming hij nou toch deed, achter zo'n bruin beest aangehold. De bruine daguil was niet de enige die verwarring zaaide. Nog zo'n nachtvlinder is het vals witje (*Siona lineata*). De naam zegt het al, het is een spanner die vrij goed een klein geaderd witje na doet. De herkenning van de Sint Jans- of Sint Jacobsvlinder was voor diverse kampgangers weer even een puzzel.

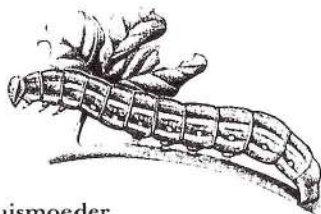
Beide vlinders zijn zwart met rood/roze vlekken. Er zijn tijdens dit kamp echter alleen Sint Jacobsvlinders (*Tyria jacobææ*) gezien. Dit is een mooie beervlinder met rode strepen en twee stippen die zijn eieren afzet op het Jacobskruiskruid.

Tijdens één van de kindere excursies werd een Spaanse vlag (*Euplagia quadripunctaria*) gevonden en bestudeerd. Deze opvallende gekleurde beer maakte enthousiaste reacties bij de kinderen los.

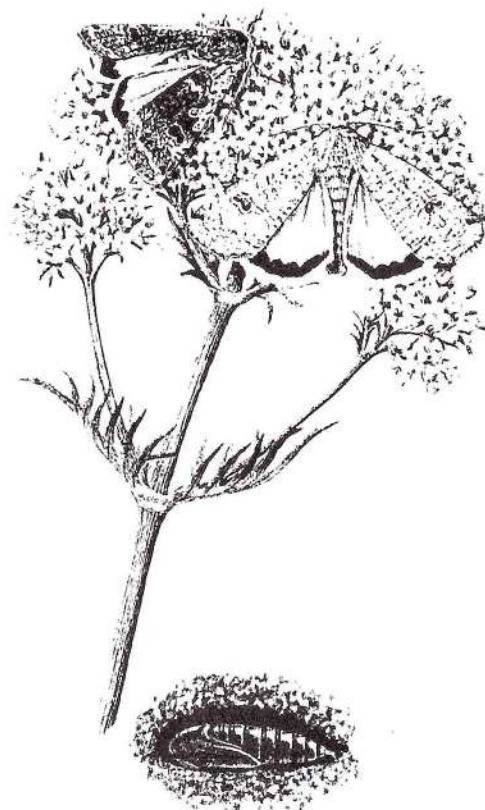
Op zaterdag tijdens de excursie in het bos waar zoveel zilbermanen en bosparemoervlinders vlogen, zag ik de kolibrievlinder (*Macroglossum stellatarum*). Ook werd daar de weegbreebeer (*Parasemia plantagis*) gezien. Deze vlinder zette ons op een verkeerde been, omdat hij net zo fel gekleurd en gevlekt is als de Spaanse vlag. Het dier is alleen wat kleiner. Terug op het kamp werden de vermoedens van Kars bevestigd dat het een weegbreebeer was. Hoera, weer een nieuwe soort voor mij.

De meeste nachtvlinders in de toiletgebouwen gevonden. Vooral Stef blonk uit in het verzamelen van nachtvlinders die op de geuren, pardon, het licht uit de herentoiletten af gekomen waren. Stef deed ze in een potje, bracht ze op naam en liet ze aan alle belangstellenden zien. Soorten die hij zo uit de wc viste waren de agaatsvlinder (*Phogophora meticulosa*), het berkeneenstaartje (*Drepana falcataria*), de witte en gele tijger *Spilosoma lubricipeda, resp. luteum*). Als iedereen uitgekeken was werden de vlinders elders in een natuurlijker omgeving weer losgelaten. Uit het damestoilet zijn ook vlinders naar buiten gebracht. Netty en ik troffen *Thyatira batis* aan, een opvallende verschijning met grote witte en iets rozeachtige vlekken. Helaas heeft het beest geen Nederlandse naam. Tijdens de afsluiting van het kamp door Kars, kwam Miep van Joop van het toilet met een Grote Zomermeter (*Campea margaritata*) in de hand. Een mooie groene spanner met fijne witte tekening. Een waardige nachtvlinder om mee af te sluiten.

Dinky van Berkel, juni 2000
(huismoeder)

Huismoeder

Les Oiseaux

Vogels dus. Het gebied van de Viroinvallei heeft ook op het gebied van vogels haar bekoringen. De verschillende biotopen verraden het direct. Ofschoon de nadruk misschien dit jaar op de vlinders gericht lijkt te zijn, zijn er genoeg waarnemingen op het gebied van vogels te vermelden. Rondom de camping Try des Baudets waren de eerste leuke meldingen genoteerd. Genietend met een voldaan gevoel van de reis en dat het kamp weer was ingericht, zaten de kampgangers bij elkaar met een kopje koffie. Op de achtergrond enkele zangers die het einde van de dag aankondigden; met de roodborst, vink, fitis, tjiftjaf, ekster, Vlaamse gaai en zwarte kraai nog in het gehoor volgden de eerste waarnemingen van goudvink en houtsnip. Later melde zich nog een bosuil. De excursies die de dagen daarop werden gehouden waren niet specifiek gericht op vogels. Het is dus wellicht mogelijk dat de lijst met meer voor de verbeelding sprekende soorten aangevuld zou zijn wanneer er een gerichte excursie naar vogels op het programma stond. Dit is geen kritiek, in tegendeel, er was te veel te beleven in een te korte tijd. Het is een kwestie van kiezen. De volgende dag stonden diverse excursies rondom Olly-sur-Viroin op het programma.

Een dagwandeling leek mij wel wat. Het zou een wandeling worden in een grote boog om de camping, dus bebouwde kom tot aan bossen en open velden, wel of niet bebouwd. Het deed denken aan het vorige Hemelvaartkamp in Zuid-Limburg. Zwaluwen (huis-, boeren- en gier-) werden de gehele dag waargenomen. In de bossen kwamen we naast de algemene boszangers (merel, vink, de mezen; pimpel-, kool-, zwartkopmees) ook niet algemene soorten tegen (boomkruiper, vuurgoudhaan, goudhaan).

In de velden buizerd, geelgors, groenling, grasmus, putter, fitis e.d. en braamsluiper. Deze laatste heeft mij enige tijd bezig gehouden. Ik moet altijd zeer goed luisteren want het heeft voor mij altijd iets van een onafgemaakte riedel van een fitis. Geen nieuwe soorten dus te vermelden. Nu is het zo dat wanneer je in het veld loopt je soorten mag verwachten. Zo in dit geval. Wie liepen nu in een het dorp Dourbes, waar ik het met Nico had over tijd hebben om wat anders te zien. Wij spraken net tegen elkaar over het moeten zien van de zwarte roodstaart, toen Nico op een vogel wees die op het pad zat, enkele meters voor ons. "Bedoel je die", vroeg hij nuchter. Zoals gezegd geen echte high-lights in deze excursie te melden. Toch, wanneer je de lijst bekijkt wat er die dag aan vogels gezien is, vallen enkele waarnemingen toch altijd in het oog. Bosrietzanger, fluitier, grauwe klauwier, groene specht, appelvink, wespandief en waterspreeuw! De vrijdag bracht meer aansprekende

namen; zwarte specht!, rode wouw, Europese kanarie en raaf. Om wat meer te doen aan bijzondere soorten werd er toch nog een avondexcursie georganiseerd. Met als inzet; de draaihals. Gerben had meegekregen dat hier in de buurt een plekje was waar dit beest mogelijkwjs, heel misschien zou kunnen zitten. Kijk, je laat zulke opmerkingen niet zo maar voorbij gaan. Het biotoop kan kloppen; naald- of gemengde bos op zandgronden met heidevelden of kale plekken. Dus met Kars, Dinky, Marjan en Jandirk (Buizer), Nico, Gerben en ik bij het vallen van de nacht d'r op uit getrokken. Om er te komen kwamen mijn dienstplichtervaringen weer goed van pas. In het inmiddels donkere bos valt het niet echt mee om te dalen en te klimmen op kleine bospaadjes. Het blijft zijn bekoring hebben. Uiteindelijk de kale afslagplek waar de draaihals, mogelijkwjs, heel misschien zou kunnen zitten. In stilte wachten wij op het nasale, eentonige geluid (volgens Jonsson) van de draaihals in

mei. Later in het jaar is deze zwijgzamer. Volgens de draaihals zaten wij al dik in de zomer maanden. Geen draaihals dus. Wel een blaffend hert. Het beest liep zo'n 20 meter achter ons door het kreupelhout. Tot hij op gegeven moment een serieus blaffend geluid maakte. Ik heb het nooit begrepen dat een gelag de naam kan krijgen als "Blaffend Hert" maar het werd mij toen direct duidelijk. Niet getreurd om de draaihals, werd de excursie ter plekke aangepast. Enkele bad-detectors waren mee, dus op jacht naar de vleermuizen. Per slot van rekening doen die ook al enkele jaren mee. De laatvlieger en de watervleermuis, meer heb ik niet gehoord van onze deskundige op het gebied van natte geluiden. De tocht ging verder door het dorp. Nu is een van de aantrekkelijkheden van natuurbeleving, doen wat je overal kan doen. Dus ook vleermuizen kijken buiten op het terras. Kars, toch langzamerhand een kenner op het gebied van bier, kon mij een lokaal biertje aanbevelen. Zittend in een warme lenteavond werd de groep a la Jerry Springer door Dinky ondervraagd over allerlei onderwerpen

welke ik nu niet wil beschrijven omdat deze nu eenmaal eerder in een Viva te lezen zijn dan de Hak-al. Maar sfeervol en gezellig was het wel. Al zittend werden we verrast door een jagende vleermuis. De hele groep was gebiologeerd door een vleermuis die het op een kever gemunt had. Het werd een spannende race van leven op dood. De kever heeft het op dat moment gered doordat hij zich als een steen liet vallen. Het vals witje werd het volgende slachtoffer maar wist te ontkomen door zijn toevlucht te vinden op een van de muren van het gebouw. Het viel de vleermuis dus niet mee om aan de kost te komen. Ons wel, want dit was een kwestie van bestellen. Uiteindelijk werd het kamp opgezocht en aangekomen bij de gemeenschappelijke tent, bleek op een reptielen deskundige na, het kamp op een oor te liggen. Zaterdag werd de waarnemingslijst nog aangevuld met ijsvogel, zomertortel, gele kwikstaart, mat/glanskop en roek als opvallende vogels. In totaal werden in deze dagen 75 soorten gezien. Een redelijk aantal maar of het representatief genoeg is valt te betwijfelen.

Goudvink	Boomkruiper	Knobbel zwaan	Houtduif
Houtsnip	Zware roodstaart	Winterkoning	Turkse tortel
Fitis	Boerenzwaluw	Koekoek	Zomertortel
Roodborst	Koolmees	Fazant	Europese kanarie
Geelgors	Veldleeuwerik	Kuifmees	Glanskop
Zwartkop	Spreeuw	Grauwe klauwier	Heggenus
Tuinfluit	Nachtegaal	Vliegenvanger	Waterhoen
Huiszwaluw	Grote gele kwikstaart	Waterspreeuw	Gele kwikstaart
Gierzwaluw	Vuurhaantje	Blaauwe reiger	Spotvogel
Ekster	Goudhaantje	Groene specht	Wielewaal
Vlaamse Gaai	Gekraagde roodstart	Bosuil	Sperwer
Zwarte kraai	Boompieper	Braamsluiper	Roek
Vink	Buizerd	Boomklever	Kievit
Kauw	Fluiter	Appelvink	Holenduif
Merel	Putter	Wespendief	Matkop
Groenling	Overzwaluw	Zwarte specht	Pimpelmees
Witte kwikstaart	Bosrietzanger	Rode wouw	
Kneu	Wilde eend	Raaf	
Zanglijster	Huismus	IJsvogel	Ruud Post, juni 2000

Awel, alweer 'n ne Bok! Over orchissen en andere planten van het jubileumkamp 2000.

"Awel, alweer 'n ne Bok" klonk het in sappig Vlaams achter me terwijl ik moeizaam manipulerend een orchidee trachtte te fotograferen zonder daarbij een van de andere te pletten wat geen geringe opgave was. Er liepen géén geiten rond en er werd geen Bokbier geserveerd, de Bok waarover het hier ging was de **Bokkenorchis**, genoemd naar de sterke geitenlucht die de bloemen van deze plant verspreiden. Een groepje collega-botanisten/naturalisten/lepidopteristen zochten net als de plantenliefhebbers van de NVWC de hellingen van de Tienne Breumont af naar bijzonderheden. Ze bleken afkomstig te zijn uit Hoogstraten bij Turnhout. Hoogstraten is gejumleerd met Culemborg! Welk een merkwaardig toeval. Na de eerste kennismaking volgde een vruchtbare uitwisseling van excursiegegevens: zij wisten ons te verbijsteren met groeiplaatsen van de **Aangebrande orchis** en **Groene nachtorchis** waarop wij hen weer verpletterden met waarnemingen van **Ruige heemst** en **Voorjaarspikkeldikkopje**.

Het kalkgrasland van de Tienne Breumont bleek inderdaad een rijke orchideeëngroeiplaats te zijn met tientallen exemplaren van de **Bokkenorchis** van wel 80 cm hoog. Maar ook de rest van het **natuurpark Viroin-Hermeton** is in botanische kringen al geruime tijd bekend als een belangwekkend gebied. Het natuurpark bestaat uit een verzameling verspreide bossen, kalkgraslanden, steengroeven en natuurlijke rotswanden. De kalkgraslanden zijn daarbij in veel opzichten nog van een bijzonder hoge kwaliteit. Ook moet er nog ergens een veentje zijn maar dat hebben we niet kunnen vinden.

Omdat ik weinig tot niets van de herkomst van de hier gevonden kalk afwist heb ik dit even nagezocht in een verdienstelijk geologieboek over België (uitgegeven door 'n amateurclub uit Erps-Kwerps - ik verzin dit niet!). Hieruit begrijp ik dat we hier te maken hebben met dikke lagen kalksteen die gevormd zijn door miljoenen zeedieren (voornl. koralen en stromatoporen) in de toenmalige Devoon-zee. Ter vergelijking: de kalk van onze Limburgse Krijtafzettingen werd pas veel later gevormd. Hier langs de Viroin kunnen we op bepaalde plaatsen spreken van fossiele koraalriffen (zgn. biohermen) uit het Midden-Devoon (zgn. Couvinniaan en Givetiaan). Dat hierin fraaie fossielen te vinden zijn werd ons getoond door enkele fossielenzoekers uit Winterswijk die toevallig naast ons op de camping stonden.

Behalve op fossielenzoekers oefent deze koraalkalk ook 'n sterke aantrekkingskracht uit op orchideeënjagers. Ons jubileumkamp bleek ook al spoedig samen te vallen met het hoogtepunt van de bloei van deze plantenfamilie. We spraken 'n florist uit Turnhout die de afgelopen dagen 28 soorten in België gevonden had, hij miste er nog 1: **Limodorum**, de **Paarse aspergeorchis** die naar verluid enkele jaren geleden bij Dourbes gevonden is. Zoveel soorten hebben wij uiteraard niet gevonden maar daar was het ons dan ook niet om te doen.

Een Bokkenorchis geflankeerd door 2 exemplaren van de Poppenorchis, op het kalkgrasland van de Tienne Brenmont. (foto: Wim Rubers)

Hoewel de bloei van de voorjaarsflora in de bossen voorbij was viel toch overal te genieten van een rijk geschakeerde vegetatie. Langs de bosranden vonden we o.a.:

Rode kornoelje	Meelbes (<i>Sorbus aria</i>)
Liguster	Hazelaar
Sleedoorn	Spaanse aak

in het bos:

Bosanemoon	Herfsttijloos
Overjarig bingelkruid	Welriekende nachtorchis
Grote keverorchis	Eenbes
Gevlekte aronskelk	Mannetjesorchis
Bosereprijs	

In de kalkrijke bermen waren de volgende soorten algemeen:

Akkerklokje	Stinkend nieskruid
Torenkruid	Blaassilene
Beemdkroon	

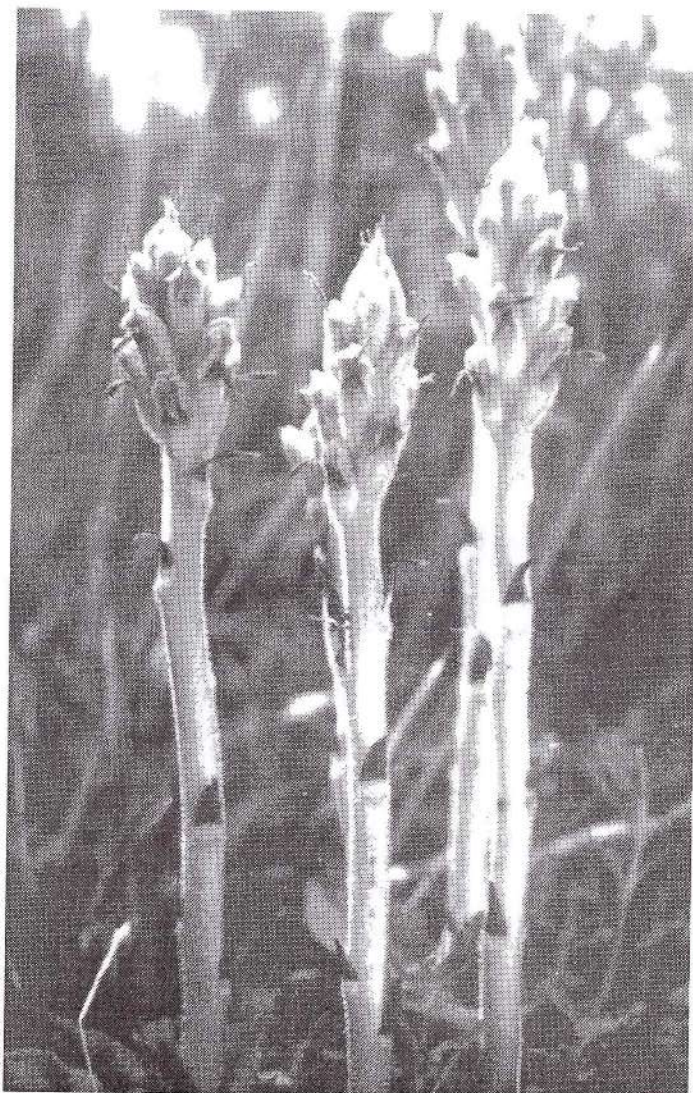
In een berm tussen de groeve 'Les Sangles' en Olloy werd de zeldzame **Sikkelgoudscherm** (*Bupleurum falcatum*) gevonden.

Vermeldenswaard is ook de vondst van **Getande veldsla** (*Valerianella dentata*) in een akker eveneens hier (55.485/6.145), voor ons Hollanders is dit bepaald een zeldzaamheid.

Van een vijftal kalkgraslandterreinen zijn de meest opvallende soorten genoteerd. Een selectie uit deze lijstjes wordt hieronder weergegeven, met dank aan Leo, Winny, Ank en Carla die de veldlijsten verzorgden.

De volgende soorten werden op alle kalkterreintjes aangetroffen: (bij enkele minder bekende soorten is ook de Latijnse naam gegeven)

Kogelbloem (*Globularia punctata*)
 Witte engbloem (*Vincetoxicum hirundinaria*)
 Pijlbrem (*Chamaespartium sagittale*)
 Wondklaver
 Kleine pimpernel
 Gevinde kortsteel
 Echte gamander
 Geel zonneroosje
 Trilgras
 Gamanderbremraap
 Geelhartje
 Fakkелgras

Gamanderbremraap parasiteert op de Echte gamander. Deze soort was voor iedereen op het kamp een nieuwe aanwinst. (foto: Wim Rubers)

1. Groeve bij 'Les Sangles' (55.485/6.135)

Kleine steentijm (*Satureja acinos*)
 Damastbloem
 Knollathyrus (*Lathyrus linifolius*)
 Stijf barbarakruid
 Voorjaarsganzerik
 Wouw
 Tripmadam
 Zeepkruid
 Breukkruid
 Hemelsleutel

In het bos vlak ten NO hiervan werd bovendien **Vogelnestorchis** gevonden.

2. Fondri des Chiens ten ZO van Nismes
(55.477/6.113)

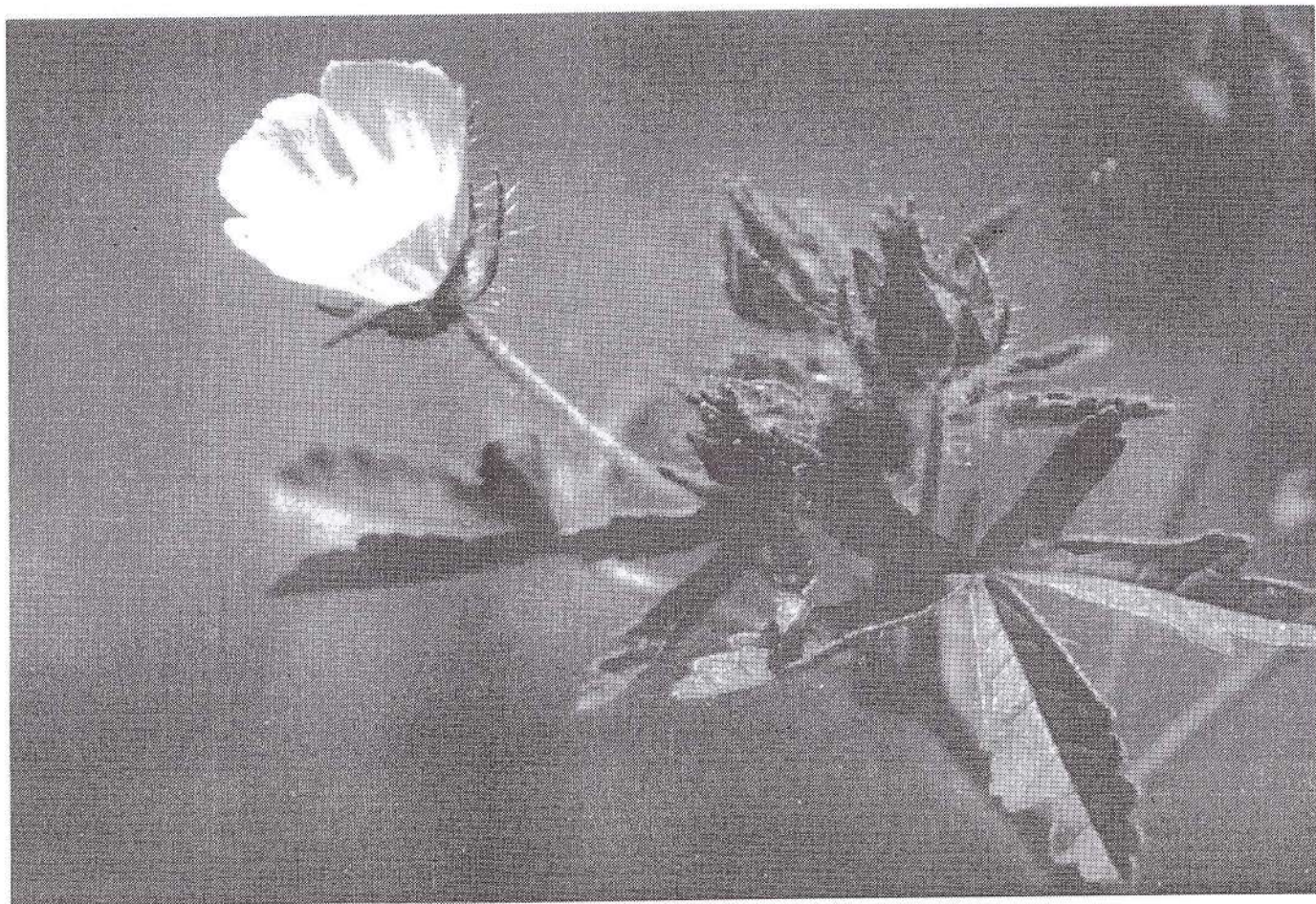
Hommelorchis
Vliegenorchis (veel)
Grote muggenorchis (zeer veel)
Kruisbladgentiaan
Stijf hardgras (*Desmazeria rigida*)
Welriekende nachtorchis (zeer veel)

3. Roche Troué, kleine groeve ten ZO van Nismes
(55.472/6.116)

Bokkenorchis	Bruinrode wespenorchis
Hommelorchis	Bergnatchorchis
Grote muggenorchis	Vliegenorchis
Groene nachtorchis	Paardenhoeftklaver
Verfbrem	Bergdravik
Kuifvleugeltjesbloem	Kalkwalstro

4. Tienne Breumont, ten NW van Nismes
(55.48.6/6.10.5)

Aangebrande orchis	Grote muggenorchis
Poppenorchis	Bergnatchorchis
Bokkenorchis	Bruinrode wespenorchis
Groene nachtorchis (<i>Coeloglossum viride</i>)	
Hommelorchis	Vliegenorchis
Grote keverorchis	Grote centaurie
Aarddistel	Driedistel
Geel vingerhoedskruid	Egelantier
Wollige sneeuwbal (<i>Viburnum lantana</i>)	
Kalkwalstro	Kleine steentijm
Tripmadam	Buizerdmos
Ruige heemst (groeide op de overgang naar een moestuintje onderaan de helling)	

Ruige heemst (*Acthaea hirsuta*), z.z.z. in de Belgische flora, groeide onderaan de kalkhellingen van de Tienne Brenmont. (foto: Wim Rubers)

5. Tienne aux Pauquis, ten W van Dourbes
(heischrale maar toch kalkhoudende weiden
55.50.2/612.1 en rotswanden 55.49.9/6.11.6)

Kapvlakten waar men weer een open vegetatie probeert te creëren:

Bruinrode wespenorchis
Welriekende salomonszegel
Kruisbladgentiaan
Verfbrem
Ruig viooltje
Knikkende distel
Wolfskers

Zeer opmerkelijk is hier een meer dan manshoog struweel met **Hazelaar** en **Buxus**. Deze laatste is een

zuidelijke soort die hier de noordgrens van haar areaal bereikt.

Rotswanden, Fme. du Jardinier, inderdaad zeer bloemrijke rotspartijen alsof hier iemand aan het tuinieren geweest is:

Bloedooievaarsbek (*Geranium sanguineum*)
Sedum (diverse soorten)
Paardenhoeftklaver
Graslelie (zeer fraaie grote witbloeiende bossen op de steilste plekken)
Kleine steentijm
Kogellook (*Allium sphaerocephalon*)
Wimperparelgras (*Melica ciliata*).

**Uitzicht vanaf de steile kalkrotsen bij Dourbes. Links meandert de Viroin.
Op de voorgrond "rotstuintjes" met Bloedooievaarsbek. (foto: Wim Rubers)**

Al met al kunnen we terugkijken op een kort maar zeer geslaagd kamp in een voor planten buitengewoon rijk gebied met ook landschappelijk zeer fraaie excursiemogelijkheden.

EXCURSIE- EN ACTIVITEITENPROGRAMMA

*** Tenzij anders vermeld, vinden de activiteiten plaats in het clubhuis "De Ketelvink", Middelcoopstraat 1A ***

*** Wijzigingen voorbehouden ***

Datum	Tijd	aard van de activiteit
maandag 2 oktober 2000	20.00 uur	Bijeenkomst Werkgroep Natuurfotografie
vrijdag 6 oktober 2000	19.00-20.00 uur	Jongere Jeugdavond
maandag 9 oktober 2000	20.00 uur	Algemene Maandelijks Vergadering
zaterdag 14 oktober 2000		Open trektekochtend op de Telpost Vogelwerkgroep (zie convo) Ochtendexcursie paddestoelen (auto)
maandag 16 oktober 2000	20.00 uur	Dia-lezing paddestoelen
woensdag 18 oktober 2000	op papier	Uiterste inleverdatum voor de jaarkalender 2001 bij Gerrie Monfils
vrijdag 20 oktober 2000	19.00-20.00 uur	Jongere Jeugdavond
maandag 23 oktober 2000		Concept jaarkalender 2001 naar coördinatoren
dinsdag 24 oktober 2000		Schonen van de Ketelvink
vrijdag 27 oktober 2000	20.00 uur	Dia-avond (zie convo)
maandag 30 oktober 2000		Laatste kans inleveren correcties op jaarkalender door coördinatoren
vrijdag 3 november 2000	19.00-20.00 uur	Jongere Jeugdavond
zaterdag 4 november 2000		Gegevens jaarkalender 2001 naar Breun
maandag 6 november 2000	20.00 uur	Bijeenkomst Werkgroep Natuurfotografie
maandag 13 november 2000	20.00 uur	Algemene Maandelijks Vergadering
woensdag 15 november 2000		UITERSTE INLEVERDATUM KOPY HAK-AL DECEMBER 2000
vrijdag 17 november 2000	19.00-20.00 uur	Jongere Jeugdavond
dinsdag 21 november 2000	19.30 uur	Schonen van de Ketelvink
vrijdag 24 november 2000	20.00 uur	Dia-natuurshow werkgroep Natuurfotografie en plantenwerkgroep
zaterdag 25 november 2000	09.00 uur	Knotdag (zie convo)
vrijdag 1 december 2000	19.00-20.00 uur	Jongere Jeugdavond
maandag 4 december 2000	20.00 uur	Bijeenkomst Werkgroep Natuurfotografie
maandag 11 december 2000	20.00 uur	Algemene Maandelijks Vergadering
woensdag 13 december 2000	20.00 uur	Vlinderdia's-op-naam-brengavond o.l.v. Insectenwerkgroep
vrijdag 15 december 2000	19.00-20.00 uur	Jongere Jeugdavond

